

ASIAHAKEMISTO

A

- Absoluutti** — 84, 117, 124, 168, 195, 255, 315.
— ja olemus — 103.
- Absoluuttinen**
— ja konkreettinen — 188.
— ja suhteellinen — 116, 143, 312.
— ovat yhden ja saman maailman osia, askelmia — 86.
— ja äärellinen — 168, 169.
Ks. myös Relativismi, Totuus absoluuttinen ja suhteellinen.
- Abstraktinen (abstraktio)** — 31, 55, 88, 107, 111, 115, 134—135, 140, 157, 194, 219—220, 238, 251, 274, 298, 323.
— abstraktioiden muodostaminen — 53—54, 142—143, 145—146, 158, 167—168, 193.
— sisältää jo tietoisuuden maailman objektiivisen yhteyden lainmukaisuudesta — 142.
— abstraktioiden on vastattava maailmaa koskevan tietomme tosiasiallista syventymistä — 75—76.
— ja filosofia — 11, 207.
— ja idealismin (=uskonnon) mahdollisuus — 323.
— ja konkreettinen — 68, 75—76, 81—82, 87, 99, 118, 134—135, 144, 161—162, 164, 166—168, 170, 171, 188, 189—193, 203, 207, 235, 271—272, 321—322, 433.
— abstraktiot ja vastakohlien »konkreettinen ykseys» — 161.
— jokainen konkreettinen olio, jokainen konkreettinen jokin on oma itsensä ja toinen — 110.
— konkreettinen ja absoluuttinen — 188.
— rikkainta on konkreettisiin — 190.
— yleisten käsitteiden ääretön summa antaa konkreettisen täydellisenä — 235.
— tieteelliset abstraktiot kuvaavat luontoa syvemmin, oikeammin, täydellisemmin — 135.
— »tyhjä» — 14, 15—16, 67, 75, 82, 88, 119—120.
Ks. myös Kohoaminen.
- Agnostisismi** — 57, 122, 143, 257, 348.
— A. Reyn — 374, 392, 410.
— »häpeilevänä materialismina» — 378.
— ja positivismi — 277.
— Kantin — *ks.* Kant ja kantilaisuus.
— luonnontutkijain — 360.
— uuskantilaisten — 143, 197.
- Aihe** — *ks.* Syy ja aihe.
Aika — 54, 55—56, 218, 220, 300.
— ja avaruus — 54—56, 183, 187, 216—217, 332.
— liike on ajan ja avaruuden olemus — 216.

- on liikkeestä johdettu käsite — 56.
- on objektiivisen todellisuuden olomuoto — 187.
- Aistimellisuus (aistimellinen)** — 13, 27, 50, 52, 55, 61, 136, 257, 333—334, 460.
- aistimellinen ja rationaalinen — 271—272.
- aistimellinen varmuus — 181, 215, 221, 233.
- Aistimus**—224, 244—248, 364, 373—374, 389, 459.
- aistimuksen välittömyys — 236.
- ja ajattelu — 218, 241—244, 337, 449.
- Hegel korvaa aistimuksen idealistisuuden ajatuksen idealistisuudella — 242.
- siirtyminen aistimuksesta ajatukseen on dialektista — 239.
- ja käsite — 218, 236, 240, 246, 320.
- ja laatu — 271—272, 334.
- ja materia — 451.
- ja mielle — 245—247.
- kyreneläisillä — 234.
- tietoteorian periaatteena ja etiikan periaatteena — 234.
- Aistit (tunto)** — 133, 230, 334.
- ja ajattelu (tiedostus, järki) — 52, 57, 64—67, 113, 240, 319, 334—336.
- ja kieli — 336—337.
- Ks. *myös* Aistimus, Havainnointi, Havainto, Mielle.
- Aivot** — 39, 225.
- hengen korkeimman kehityksen edustajana — 37.
- luonnon heijastuminen ihmisen aivoissa — 145, 163; ks. *myös* Ajattelu, Heijastuminen.
- on materian korkein tuote — 132, 145.
- Ajattelu**—11, 68, 73—74, 82, 95, 116, 133, 135, 145—146, 156—158, 170, 187, 195, 218, 222, 271.
- ajattelun historia — 116, 138, 222, 271, 301.
- jokainen ajatusvivahde = kehä inhimillisen ajattelun kehityksen suuressa kehässä (spiraalissa) yleensä — 207.
- ajattelun kehitys — 77, 79, 207, 239.
- ajattelun muodot — 73—77, 78, 138—139, 145—146, 164.
- eklektikkojen ajattelun epäjohdonmukaisuus — 258.
- ihmisajatus syvennyy loputtomasti ilmiöstä olemukseen — 212.
- ja aistimus — ks. Aistimus ja ajattelu.
- ja aistit — ks. Aistit ja ajattelu.
- ja kieli — 73, 336—337.
- ja mielikuvitus — 59, 240.
- mahdollisuus mielikuvituksen irtautumiseen elämästä — 323.
- tieteellisen ajattelun itujen ja mielikuvituksen yhteys — 211.
- ja mielle (käsitys) — ks. Mielle ja ajattelu.
- ja oleminen — ks. Oleminen ja ajattelu.
- ja ristiriita — 88—89, 91, 108, 111—113, 157—158, 186—187.
- ja todellisuus — 67, 68, 267.
- maailman ja ajattelun liikkunnan yleiset lait — 139.
- muodollinen — ks. Logiikka muodollinen.
- sen aktiivisuus — 173—174, 267, 271—272.
- spekulatiivinen — 91, 256.
- sulkee ehdollisesti, likipitään, piiriinsä ikuisesti liikkuvan ja kehittyvän luonnon universaalisen lainmukaisuuden — 145.
- Ks. *myös* Heijastuminen, Järki, Kategoriat, Logiikka, Tajunta, Tiedostus, Ymmärrys.
- Aksiomi** — 153, 177.

- Alitajuinen** — 390.
Alku—83—84, 86, 123, 135—136, 168, 190, 246.
 — kansantaloustieteessä — 272, 313.
 — tiedostuksen — *ks.* Tiedostus.
- Analogia** — 143, 144, 146, 250, 304, 433.
 — ja induktio — 143.
- Analyyysi (erittely)** — 169, 189, 431, 433.
 — deduktiivinen ja induktiivinen, looginen ja historiallinen — 272.
 — tosiasioiden, käytännön pohjalla tapahtuvaa tarkastamista esiintyy erittelyn joka askeleella — 272.
 — kemiassa — 193.
 — käsitteiden — 89.
 — vaatii aina käsitteiden liikkeen, niiden yhteyden, niiden toisikseen muuttumisten tutkimista — 212.
 — ja synteesi — 171—172, 180—181, 189, 193, 195, 240.
 — »Pääomassa» — 193, 272, 312—313.
 — tiedostusprosessin — 166, 173; *ks.* *myös* Tiedostus.
- Annettu** — 104, 106, 151—152, 223, 389, 396, 409.
 — ja olemus — 106.
- Antagonismi** — 8—9.
- Antinomat** — 94—95, 142, 149, 172, 218.
- Antropologinen periaate filiosfiassa** — 68.
- Apperseptio** — *ks.* Transsendentaalinen apperseptio ykseys.
- Apriorismi** — 250, 333.
- Aristoteles** — 237—245, 319—324.
 — hänen horjumisensa idealismin ja materialismin välillä — 240—245, 321—322.
 — hänen merkityksensä logiikan kehittämissä — 138, 145, 320.
 — ja Herakleitos — 311, 320.
 — Platonin ideaopin arvostelua — 237—238, 319—321.
 — tieteellisen tiedostuksen alusta — 74.
- Arvo** — *ks.* Kansantaloustiede.
- Arvostelma** — *ks.* Logiikka muodollinen.
- Asteittaisuus** — 97—101.
 — asteittaisuuden keskeytyminen — *ks.* Muuttuminen, Harppaus.
- Astronomia** — 41, 287—288, 298.
- Ataraxie (mielenrauha)** — 253.
- Ateismi** — 26, 57.
 — Feuerbachin »valistushenkien» — 61—62.
 — ja uskonto — 36—37, 59, 63—64.
- Atomi** — 330, 341, 376, 417.
 — Demokritoksella — 288.
 — Epikuroksella — 248—249, 251.
 — ja tyhjyys — 92, 224.
 — ja äärellisen ja äärettömän ykseys — 91.
 — Leukippoksella — 222—224.
 — pythagoralaisilla — 210.
- Atomistiikka (atomismi)** — 41, 223—224, 380, 386.
- Attribuutti** — *ks.* Substanssi ja attribuutti.
- Avaruus** — 175—176, 211, 331.
 — ja aika — 54—56, 183, 187, 216—217, 332.
 — liike on ajan ja avaruuden olemus — 216.
 — ja piste — 256.

B

- Babouvismi** — 22, 27.
Biologia — 39, 43, 112, 298, 384—385; *ks.* *myös* Darwinismi.

D

- Darvinismi** — 112.
Deduktio — *ks.* Induktio ja deduktio.
Definitio — *ks.* Määre (määritys, määritelmä).
Demokratia (porvarillinen) — 61.
Dialektiikan ainekset — *ks.* Dialektiikka.

- Dialektiikka** — 94, 155, 180—189, 271, 311—313, 314—315, 337, 338.
- dialektiikan ainekset — 180—182, 313—314.
 - dialektiikan henki ja ydin: ei abstraktinen vaan konkreettinen — 82.
 - dialektiikan historia — 182—184, 187, 209, 211—222, 228, 256, 297—299, 311, 313, 314, 320—321.
 - dialektiikan »kolminaisuus» on sen ulkoinen, pinnallinen puoli — 188.
 - dialektiikan kriteeri — 123, 311.
 - dialektiikan määreet (määri-tykset) — 80, 180—183, 189, 209, 211—213, 219, 229, 232, 256, 354.
 - dialektiikka on varsinaisessa mielessä esineiden olemuksessa esiintyvän ristiriidan tutkimista — 213.
 - dialektiikka on maailman ikuisen kehityksen oikeaa heijastusta — 89.
 - dialektiikka on oppi siitä, miten vastakohtat muodostuvat identtisisi — 88.
 - dialektiikka on oppi vasta-kohtien ykseydestä — 182.
 - Hegelin dialektiikka ajattelun historian yleistyksenä — 271.
 - idealistinen — 18, 150—152, 159—160, 188—189, 201—203, 218, 275, 295, 329—330, 332.
 - Kantin filosofiassa — 80, 172, 182—183, 184, 218.
 - ja antidialektiikka — 187, 217.
 - ja evoluutio — 214—215, 311—312.
 - ja kansantaloustiede — *ks.* Kansantaloustiede.
 - ja luonnontiede — *ks.* Luonnontiede.
 - ja metafysiikka (antidialektiikka) — 187, 232, 239, 312, 314—315.
 - ja sofistiiikka — 87, 214, 230, 298, 305, 312.
 - subjektivismiin (skeplismin ja sofistiiikan) ja dialektiikan ero — 312.
 - ja tieteen historia — 311.
 - käsitteiden dialektiikka — 250.
 - ja sen materialistiset juuret — 161—162; *ks. myös* Käsite.
 - logiikkana ja tietoteorianä — 72, 116, 155, 182—183, 192, 271—272, 304, 311—313, 314—315, 322—323.
 - dialektiikka onkin (Hegelin ja) marxilaisuuden tietoppi — 314.
 - »Pääomassa» on sovellettu yhteen tieteesen logiikkaa, dialektiikkaa ja materialismin tietoppiä [ei kaivata kolmea sanaa: se on yhtä ja samaa] — 272.
 - materialistinen — 123, 150—152, 159—160, 161—162, 214—215, 239, 249, 271—272, 273, 295, 311—315.
 - Hegelin ja Marxin työn jatkamisen tulee olla ihmillisen ajattelun, tieteen ja tekniikan historian dialektista muokkausta — 116.
 - objektiivinen ja subjektiivinen — 79, 90—91, 158—160, 161—162, 168—170, 182, 186, 214—215, 219, 229, 235—236, 239, 312.
 - olioiden dialektiikka luo ideain dialektiikan, eikä päinvastoin — 159.
 - tiedostuksen dialektiikka — *ks.* Tiedostus.
 - Ks. myös* Abstraktinen ja konkreettinen, kehitys, Kiel-
tämisen kieltäminen, Laatu ja määrä, Liikunta, Ristiriita, Vastakohtaisuus, Yksityinen, erikoinen ja yleinen.
- Dialektinen materialismi** — *ks.* Materialismi dialektinen.

- Dialektinen metodi** — *ks.* Dialektiikka, Metodi.
- Differentiaalilaskenta** — *ks.* Matematiikka.
- Dogmatismi** — 36, 255—256.
— ihmisymmärryksen — 255.
— Kantin — 255, 276—278.
- Dualismi** — 38, 92.
- E**
- Edistys** — 91.
— ja taantuminen historiassa — 15—17.
- Eetteri** — 45, 115, 368—369, 376.
— eetteriä koskeva arvelu on ollut olemassa tuhansia vuosia pysyen yhä vielä arveluna — 211.
— Epikuroksen filosofiassa — 250.
— pythagoralaisilla — 211.
- Egoismi** — 62—63, 262.
— luonnonmukaisuuden, ihmisjärjen mukaisuuden filosofiensa periaatteena (Feuerbachin mukaan) — 51.
- Ehto** — 116—117.
- Ei mikään** — 77, 84, 87—88, 112.
- Eklektiikka** — 185, 238, 258, 277, 284, 314.
— ja sofistiiikka — 89.
- Elealaiset** — 85, 183, 211—218.
- Elektroni** — 91, 249, 330, 377.
- Elektroniteoria** — 376, 417.
- Elimistö ja ympäristö** — 347.
- Elämä** — 88, 106, 163—165, 181, 285—286, 324.
— ja abstraktinen samuus — 111.
— ja aivot — 163.
— ja dialektiikka — 162.
— ja itseliikunta — 187.
— ja käsite (Hegelin logiikassa) — 134.
— ja logiikka ja tietoteoria — 72, 163—165, 262.
— ajatus elämän ottamisesta logiikkaan on ymmärrettävä ja nerokas — 164.
— ja ristiriita — 110, 113—114, 187—188.
— ja universaalisen liikunnan ajatus — 112.
— totuuden kehitysasteena — 162—163.
- Empirismi (empiria)** — 98, 134, 155, 167, 193, 249, 332.
— käsitteiden yhteellisyys empirian »synteesin», summan, yhteenvedon kanssa — 240.
— uusempirismi — 129.
- Energetiikka** — 43, 292, 348, 375.
- Energia** — 51—52, 201, 279, 360, 367, 376.
— ja liikunta — 51—52.
- Ennalta säädetty harmonia** — 15, 332.
- Entelekia** — 111, 331.
- Epikuroso ja epikuroalaisuus** — 245—252.
— atomista — 248, 251.
— Epikuroksen oivalluksen nerokkuus valon nopeuden suhteen — 247.
— Epikuroksen tietoteoria — 245—248.
- Erikoinen** — *ks.* Yksityinen, erikoinen ja yleinen.
- Erilaisuus (eroavuus)** — 80—81, 106—107, 271—272.
— eroavuuksien taistelu, polaarisuudet — 80.
— ja ristiriita — 110.
— vasta ristiriidan huipulle kohotettuna eroavuudet tulevat liikkuviksi — 114.
— tieteellinen käsittely vaatii eroavuuden, yhteyden, muuttumisen osoittamista — 186.
- Erillinen ja yleinen** — 67, 144, 167, 225—226, 230, 232—233, 333—334.
— Aristoteleen filosofiassa — 164, 313, 319—324.
— historiassa — 261—262, 263—265.
— kansantaloustieteessä — 7—8.
— vastakohtina — 313—314.
— niiden keskinäinen riippuvuus — 313.
- Ks. myös* Yksityinen, erikoinen ja yleinen.

Etiikka — 234; *ks. myös* Hyvä, Moraali.

Etu (etupyrkimys, kiinnostus)

— ja idea — 14, 234.

— historiassa — 234, 262—263, 268—269.

Evoluutio — 90, 354, 385.

— eroavuuksien evoluution ja taistelun sisäinen objektiivinen logiikka, polaarisuudet — 80.

— ja dialektiikka — 214—215, 311—312.

F

**Fenomenologismi (fenomenalis-
mi)** — 228, 234, 277, 292,
414—415.

Feuerbach, L. A. — 240, 281—283,
459—460.

— Feuerbachin filosofian antropologinen periaate — 68.

— Feuerbachin materialismin rajoittuneisuus — 49, 53, 62—63, 457.

— Feuerbachin »sosialismi» — 61—63.

— historiallisen materialismin ituja Feuerbachilla — 58, 62.

— hänen filosofiansa historiallinen merkitys — 11, 18, 28.

— hänen »valistushenkinen» ateisminsä — 61—62.

— idealismin arvostelua hänen taholtaan — 24, 28, 49, 56, 61, 63—67, 68, 99—100, 332—334, 336.

— ja vuoden 1848 vallankumous — 49.

— jumalasta — *ks.* Jumala.

— katsomusten kehitys — 123, 283, 329, 332—333, 337.

Fichteläisyys — 27—28, 78, 92,
104—105, 194, 426—427.

Filantropia — 13, 32.

Filosofia — 71—72, 84, 135—136,
160, 168, 222, 233, 406—407,
409, 411, 424, 433.

— dialektiikka filosofisena tieteenä — 232.

— filosofian peruskysymys — 51, 53—54, 56, 240, 244, 248, 284.

— filosofian tulee kaikki todistaa ja johtaa eikä rajoittua määritelmiin — 193.

— filosofisen järjestelmän kumoaminen ei yleensä merkitse sen heittämistä sivuun. vaan sen kehittämistä edelleen — 132.

— ja abstraktinen — 11, 207.

— ja luonnontiede — *ks.* Luonnontiede ja filosofia.

— ja sen historia — *ks.* Filosofian historia, Looginen ja historiallinen.

— ja uskonto — 36, 208, 315, 320, 323.

— on tiede ajattelusta — 233.

— sen metodi — 71, 79, 188, 195; *ks. myös* Metodi.

— sen tehtävät — 116, 129, 142. *Ks. myös* Dialektiikka, Idealismi, Materialismi.

Filosofian historia — 24—27, 126,
227, 296—299, 304, 314—315,
319—320, 366—367, 405, 412,
418—433.

— dialektiikka filosofian historiassa — *ks.* Dialektiikka.

— ja filosofian peruskysymys — 56.

— ja kategorioiden kehitys — 93, 141, 207—208.

— ja logiikka — 93, 207—208, 221—222; *ks. myös* Looginen ja historiallinen.

— materialismin ja idealismin taistelu filosofian historiassa — 237; *ks. myös* Materialismi ja idealismi.

— skeptismin osuus filosofian historiassa — 94.

— tieteenä — 25—26, 36, 140, 143, 207—208, 209, 218, 237, 281—283, 295—297, 301, 314—315, 319, 333—334, 418—433.

— tiukan historismin puolesta filosofian historiassa — 208.

Filosofian peruskysymys — *ks.* Filosofia.

Fysiikka — 25, 41, 45, 73, 100, 115, 120, 171, 289, 311, 333, 366—372, 375—381, 384—385, 416—417; *ks. myös* Atomi, Atomistiikka, Elektroni, Elektroniteoria, Sähkö.
»Fysikaalinen idealismi» — 129, 285—286.
Fysiologia — 37—38, 303—304.
Fyysillinen — 61.
 — ja psyykillinen — 53.

G

Gnoseologia — *ks.* Tieto-oppi.
Gnostisismi — 257.

H

Harmonia — 220.
 — maailman harmonia (pythagoralaisilla) — 209—210.
Harppaus — 354, 479, 481.
 — asteittaisuuden keskeytyminen — 99—100, 239, 312.
 — yleisestä luonnossa sieluun, objektiivisesta subjektiiviseen, materialismista idealismiin — 225.
Ks. myös Muuttuminen.
Havainnointi — 137, 334.
 — elävästä havainnoinnista abstraktiseen ajatteluun ja siitä käytäntöön — sellainen on tiedostamisen dialektinen tie — 135.
 — havainnoinnista objektiivisen todellisuuden tiedostamiseen — 133.
Havainto — 133, 143, 246, 334, 450.
Hegel, G. W. F.
 — Hegelin dialektiikka — *ks.* Dialektiikka idealistinen.
 — Hegelin historiankäsitys — 17, 21, 30, 261—269.
 — hänen filosofiansa idealismi ja mystiikka — 13, 17—18, 24, 27—28, 30, 31—32, 67, 72, 75—76, 79, 84, 92—93, 99, 101, 102, 117, 122—123, 124,

133—139, 140—141, 148—149, 165, 166, 177, 187, 208, 223—224, 237—246, 248—249, 257, 262—263, 265, 266—267, 268, 271, 275, 323.

— »abstraktista ja hämärää hegelöimistä» (Engels) — 88, 112.

— Hegel ei kyennyt ymmärtämään dialektista siirtymistä materiasta liikuntaan ja tajuntaan — 239.

— Hegelin myönnetyt muodolliselle logiikalle — 141.

— Hegelin logiikkaa ei voida soveltaa annetussa muodossa — 223.

— Hegel ylistää ja vatvoo mystiikkaa, idealismia filosofian historiassa — 237.

— jumala Hegelin filosofiasa — *ks.* Jumala.

— ja materialismi — 81, 84, 86, 120—121, 125—126, 134, 165, 169—170, 176, 192, 223—224, 232, 237, 240, 243—244, 248—251.

— dialektisen materialismin itu Hegelillä — 255.

— historiallisen materialismin ituja Hegelillä — 74, 97, 127—128, 152—153, 265—266.

— kantilaisuuden arvostelu — 75, 78—79, 82, 94—95, 97, 106, 119—120, 133—136, 137—141, 148—149, 155—156, 166—169, 170—172, 184, 190—191, 194, 218, 227—229, 231, 238, 255, 274—275, 277.

— Hegel kumoaa Kantia nimenomaan tieto-opillisesti — 134.

— rationaalinen Hegelin filosofiasa — 13, 21, 24, 30, 31—32, 75—76, 92—93, 117, 127, 137, 142—144, 154, 155, 161—162, 164—165, 171—173, 177, 182—183, 192—195, 223, 225, 234, 251, 261—262, 264—265, 266, 268, 271—272, 275, 277, 314.

- ei voida täysin ymmärtää Marxin »Pääomaa» käsit-
tämättä Hegelin koko Lo-
giikkaa — 144.
 - filosofian historiassa He-
gel seurailee ensisijaisesti
dialektista — 209.
 - Hegel arvasi nerokkaasti
olioiden dialektiikan kä-
sitteiden dialektiikassa —
159.
 - Hegel liittää ajatuksensa
käsitteiden, kategorioiden
itsekehityksestä koko filo-
sofian historiaan — 93.
 - Hegel oivalsi nerokkaasti,
että loogiset muodot, lait
ovat objektiivisen maail-
man heijastusta — 144.
 - mystillisen hegeliläiskuo-
ren alla piilevän syvälli-
sen totuuden jyvä — 112,
123.
 - Ks. myös Uushegeliläisyys.*
 - Heijastus** — 55, 106, 144, 145—
146, 151, 157—159, 173, 187,
394—395, 410.
 - heijastusprosessin dialektinen
luonne — 89, 116, 142, 158,
314—315, 323.
 - ihmisen käsitteissä luonto
heijastuu omalaatuisesti
ja dialektisesti — 240.
 - maailman ikuisen kehityk-
sen oikea heijastus on
dialektiikkaa — 89.
 - muotona, missä luonto heijas-
tuu ihmisen tiedossa, ovat
käsitteet, lait, kategoriat —
145—146.
 - objektiivisen maailman hei-
jastus ihmisen tajunnassa ja
sen tarkastaminen käytännön
avulla — 163—164.
 - Ks. myös Ajattelu, Tiedostus.*
 - Heijastusteoria** — *ks.* Heijastus.
 - Historia** — 5—6, 14—15, 234—235,
261—269, 271, 333, 464—465,
479.
 - edistys ja taantumus histo-
riassa — 15—16.
 - Hegelin historiankäsitys —
ks. Hegel, G. W. F.
 - historian laki ja yksityiset
tarkoituserät — 234.
 - historian liikunta — 128.
 - ja ajatus ideaalisen muuttu-
misesta reaaliseksi — 92.
 - ja etu — *ks.* Etu.
 - ja luonto — 263.
 - ja syysuhde — 127—128.
 - »sisäinen henki» Hegelillä
on idealistinen, mystilli-
nen, mutta hyvin syvälin-
nen viittaus tapahtumien
historiallisiin syihin — 127.
 - joukkojen ja yksilön osuus
historiassa — 14—15, 16—19,
263, 479.
 - mahdollisuus ja todellisuus
historiassa — 266.
 - materialistinen historiankäsi-
tys — 10, 12—14, 15, 16—17,
18—19, 20—22, 23, 25, 28—
29, 272; *ks. myös* Materialis-
mi historiallinen.
 - on perusta, pohja, oleminen,
jonka perässä käy tajunta —
222.
 - ristiriidat historiassa — 108,
266.
 - Historiallinen** — *ks.* Looginen ja
historiallinen.
 - Historiallinen materialismi** — *ks.*
Materialismi historiallinen.
 - Historismi** — 208, 222, 333.
 - Homoimeriat** — 225.
 - Humanismi** — 24, 27.
 - Humelaisuus** — 143.
 - Humen skeptisismi — 36, 167,
426.
 - Hypoteesi (oletamus)** — 190,
210—211, 251, 285, 379.
 - ja induktio — 144.
 - ja kokemus — 136, 171.
 - Hyvä** — 62, 172, 174—178.
- I**
- Idea (aate)** — 14—15, 26, 236,
323, 333—334.
 - absoluuttinen — 163, 173, 179,
194.

- Hegelin filosofiassa — 134, 137, 139, 147, 153—154, 155—156, 157—159, 160—161, 162—163, 191—192, 269.
- ja etu — 14, 234.
- ja käytäntö — 22.
- looginen — 145—146.
- olioiden dialektiikka luo ideain dialektiikan, eikä päinvastoin — 159.
- Platonin filosofiassa — 234, 237—238, 257—258, 320—321.
- Ks. myös Abstraktinen, Kategoriat, Käsite.
- Ideaalinen** — ks. Materiaalinen ja ideaalinen.
- Idealismi** — 6, 14, 37, 43, 238, 245, 248, 251—252, 273, 292, 315, 323, 348, 370, 392—393, 420, 426.
- absoluuttinen — ks. Hegel.
- dialektinen — 232; ks. myös Dialektiikka idealistinen.
- filosofinen idealismi on tie pappishapatukseen — 315.
- idealismin tieto-opilliset ja luokkajuuret — 238, 285—286, 315, 322—323.
- idealismin (=uskonnon) mahdollisuus on annettu jo ensimmäisessä alkeellisessä abstraktiossa—323.
- ja energia-käsite — 201.
- ja materialismi — ks. Materialismi ja idealismi.
- Kantin — ks. Kant ja kantilaisuus.
- Leibnizin — 104, 330, 332—333, 336.
- nuorhegeliläisten — 14, 16—18, 27—28.
- objektiivinen — 133—134, 233, 426—427.
- subjektiivinen — 169, 224—225, 227, 229, 233, 242—243, 325, 392, 426—427.
- uusplatonikkojen idealismi ja nykyinen agnostisismi — 257.
- Ks. myös Porvarillisen filosofian kritiikkiä.

- Idealismin luokkajuuret** — ks. Idealismi.
- Ihminen** — 27—28, 29, 112, 123, 160, 165, 227, 232, 460.
- Feuerbachin filosofiassa — 52, 55, 62, 68.
- Hegelin filosofiassa — 27—28, 30—32.
- ihmisen tarkoituksenmukainen toiminta — 150—154, 174—175, 178.
- ihmisen tarkoitusperät ovat objektiivisen maailman synnyttämiä ja edellyttävät sitä — 152.
- ihmisen itsetajunta — 11, 31—32.
- ihmisen itsevierautuminen — 9—10, 12.
- ihmisen oleminen — 164, 457.
- ihmisen uusintamisprosessi — 165.
- inhimillisen näennäisyys yksityisomistuksellisissa suhteissa — 6—10.
- ja hänen aivonsa edustavat hengen korkeinta kehitystä — 37.
- ja luonto — 50—51, 52—53, 56—57, 116, 150—151, 152—154, 165, 173—175, 265—266.
- vaistoihminen, villi, ei tee eroa itsensä ja luonnon välillä, tietoinen ihminen tekee — 76.
- ja uskonto — 50—51, 53—54, 56, 59, 61, 63—64, 251—252, 265—266.
- on riippuvainen objektiivisesta maailmasta, määrää sen mukaan toimintansa — 150.
- porvarillisessa yhteiskunnassa — 21—22.
- Ilmiö** — 76, 80, 93, 126, 133, 137, 156, 218, 228, 312—313, 320.
- ilmiön, todellisuuden ja niiden keskinäissuhteen kaikkien puolien yhdelmä — 159.
- ja laki — 120—122.
- ilmiö on lakia rikkaampi — 121.
- ja olemassaolo — 124.

- ja olemus — 80, 118, 122, 170, 178, 272, 321, 336.
 - ilmiö on olemuksen ilmausta — 137.
 - olemus ilmenee, ilmiö on olennainen — 212.
 - tiedostus paljastaa välittömissä ilmiöissä olemuksen — 271.
 - tiedostustoiminnan loputon syventymisprosessi ilmiöistä olemukseen — 181, 212.
 - vaahtokin on olemuksen ilmausta — 103.
 - ja olio sinänsä (olio itsesään) — 92, 118—120, 167, 212.
 - jokainen olio (ilmiö, prosessi) on yhteydessä jokaiseen — 181.
 - Kant rajoittui »ilmiöihin» — 168, 231.
 - ristiriitaiset voimat ja tendenssit jokaisessa ilmiössä — 180, 311—312.
- Ks. myös* Näennäisyys, Fenomenologismi.

Induktio — 334.

- ja analogia — 144.
- ja deduktio — 116, 170, 272.
- »Pääomassa» — 116.
- ja hypoteesi — 143.
- ja kokemus — 143.

Integraalilaskenta — *ks.* Matemaatiikka.**Intuitionismi** — 348.**Itsekehitys** — *ks.* Kehitys.**Itseliikunta** — *ks.* Liike ja itseliikunta.**Itsevieräantuminen** — *ks.* Vieraantuminen.**J****Johtaminen** — 67, 72, 189, 190, 193. — kategorioiden — 77.**Jokin** — 79, 85, 89.

- jokaisella jollakin on rajansa — 89.

Joonialaiset — 208, 209.**Jumala** — 118, 135, 240, 249, 312, 323.

- Aristoteleen filosofiassa — 238.

— Feuerbach jumalasta — 50—51, 53—62, 64, 67, 123, 251—252.

— Hegelin filosofiassa — 84, 123, 135, 192, 238, 249—251, 263.

— ja Herakleitoksen filosofia — 299, 301, 303.

— jumalaa koskevien käsitysten kehittyminen — 213, 252, 265—266.

— Leibnizin filosofiassa — 336.

— ontologinen todistus jumalan olemassaolosta — 147, 332.

— uusplatonikoilla — 257—258. *Ks. myös* Uskonto.**Järki** — 17, 90, 134, 137, 142, 146, 149—150, 157, 160, 182, 244, 262, 269, 274, 303, 319, 333—334, 360—361, 365, 408.

— ja aistit — 52, 113—114, 319, 334—336.

— ja ymmärrys — 71, 136, 144, 219, 224—225, 241.

— järjen antinomiat — *ks.* Antinomiat.*Ks. myös* Ajattelu.**K****Kansantaloustiede** — 6—13, 142, 271, 296—297.

— arvo — 7, 135, 142, 272, 297.

— arvokategoria on todempi kuin kysynnän ja tarjonnan laki — 136.

— arvon muodot — 272.

— työn arvoteoria — 13.

— lisäarvo — 272, 340.

— marxilainen — 9—10, 142—143, 272, 312—313.

— porvarillinen — 6—8, 12, 171.

— tavara — 142—143, 312—313.

— sosiaalisena suhteena — 272.

Kant, I. ja kantilaisuus — 122, 129, 133, 277, 342.

— ja dialektiikka — 80, 172, 182, 184, 218.

— ja Hegel — *ks.* Hegel, G. W. F. Kantilaisuuden arvostelua.

— ja kartesianismi — 334.

- ja Leibniz — 332—334.
- ja metafysiikka — 88.
- ja muodollinen logiikka — 137—138; *ks. myös* Logiikka muodollinen.
- ja H. Poincaré — 362.
- Kantin agnostisismi — 75, 82, 103—104, 119—120, 276.
 - Kantilla tiedostus karsinoi luonnon ja ihmisen — 75.
- Kantin apriorismi — 333.
- Kantin dogmatismi — 255—256, 276—277.
- Kantin ja kantilaisuuden arvostelua — 75, 82, 133—136, 137—138, 142—143, 155—156, 166—172, 190, 275—277, 323.
- Kantin subjektivismi ja skeptisismi — 79, 103—104, 106, 119—120, 167—169, 184, 194, 218, 227—229, 231, 233, 240.
- modaliteetista — 97.
- uskosta ja tiedosta — 36, 81—82.
- Ks. myös* Antinomat, Olio sinänsä, Transsendentaalinen, Transsendentti, Uuskantilaisuus.
- Kapitalismi** — *ks.* Yhteiskunta porvarillinen.
- Kartesianismi** — 25—27.
 - ja Kant — 334.
- Kasvu** — *ks.* Kehitys ja kasvu.
- Kategoriat** — 18, 97, 136, 319, 412—414.
 - Hegelin logiikan kategoriat — 270—271, 273—274.
 - ja käytäntö — 74, 153, 158.
 - kategorioiden johtaminen — 77.
 - kategorioiden kehitys — 215.
 - ja filosofian historia — 93, 141, 207—208.
 - kategorioiden muuttuminen toisikseen — 170.
 - kategorioiden suhteellisuus — 169.
 - muotona, missä objektiivinen reaalisuus heijastuu — 74—77, 145—146.
 - ajattelun kategoriat luonnon ja ihmisen lainmukaisuuden ilmauksena — 74.
 - logiikan kategoriat ovat luontoa koskevan inhimillisen tiedon momentteja — 160.
 - kategoriat ovat maailman tiedostamisen askelmia — 76.
 - niiden antinomistisuus — 94.
 - olevaisen määreinä — 107.
 - Ks. myös* Ajattelu, Käsité, Logiikka, Tiedostus.
- Kausaliteetti** — *ks.* Syy (syy-yhteys).
- Kehitys** — 215, 271, 312.
 - ja kasvu — 214, 225, 313.
 - ja itsekehitys — 93, 180, 220.
 - inhimillisen ajattelun kehitys — 207; *ks. myös* Ajattelu.
 - kaksi käsitystä kehityksestä — 311—312.
 - kategorioiden — *ks.* Kategoriat.
 - kieltäminen yhteyden, kehityksen momenttina — 185.
 - maailman — *ks.* Maailma.
 - maailman koko konkreettisen sisällön ja sen tiedostamisen kehitys — 76.
 - on vastakohtien »taistelu» — 312.
 - tiedostuksen — *ks.* Tiedostus.
 - yleinen kehityspeeriaate — 214.
- Keino** — *ks.* Tarkoituserä ja keino.
- Kemia** — 99—100, 150—151, 279, 285—286, 288, 311, 379—380.
 - analyysi kemiassa — 193.
- Keskeytymätön** — *ks.* Keskeytyvä ja keskeytymätön.
- Keskeytyvä ja keskeytymätön** — 68, 94, 216—218, 223, 332.
 - liike on (ajan ja avaruuden) keskeytymättömyyden ja keskeytyvyyden ykseyttä — 216.
- Keskinäinen riippuvuus (keskinäinen yhteys)** — *ks.* Yhteys.

- Kieli** — 80—81, 230, 261, 263, 303—304.
 — ja aistit — 336—337.
 — ja ajattelu — 73, 230, 232, 336—337.
 — ja mielle — 236.
 — kielen historia — 73, 304.
 — kielessä on vain yleistä — 232.
Ks. myös Sana.
- Kieltäminen** — 28, 79—80, 87, 110, 185, 300.
 — abstraktinen — 187—188.
 — kielteinen ja myönteinen — 79, 185.
 — kieltämisen kieltäminen — 88—89, 90, 182, 185—186, 188—189.
 — yhteyden, kehityksen momenttina — 185.
- Kohoaminen**
 — abstraktisesta konkreettiseen — 81—82, 142—143, 158, 189—190, 195, 235, 250—251, 271—272.
 — konkreettisesta abstraktiseen — 98—99, 135, 167, 193, 271—272.
 — kohotessaan konkreettisesta abstraktiseen ajattelu ei loittone totuudesta, vaan lähenee sitä — 135.
Ks. myös Abstraktinen (abstraktio).
- Kokemus** — 389—390, 397—400, 408—409.
 — ja hypoteesi — 136, 171.
 — ja induktio — 143.
 — ja käsite — 156, 333.
 — ja laki — 250.
 — ja ristiriita — 111.
 — ja tiede — 372—373.
 — pragmaatikoilla — 405.
 — sen osuus tiedostuksessa — 93, 171, 462.
Ks. myös Käytäntö.
- Kokonainen ja osa** — 86, 91, 114, 121—122, 131, 220, 302, 313, 334—336.
 — yhtenäisen kahtiajakautumisen ja sen ristiriitaisten osien tiedostaminen — 311.
- Kommunismi (teoria)** — 6, 13, 16, 19, 22, 24—25, 27, 29, 33;
ks. myös Sosialismi tieteellinen.
 — alkukantainen kommunismi — 311.
Ks. myös Yhteiskunta kommunistinen.
- Konkreettinen** — *ks.* Abstraktinen (abstraktio) ja konkreettinen.
- Kristinuskko** — *ks.* Uskonto.
- Kulttuuri** — 287.
- Kumoutuminen (kumoutuneisuus)**
 — 58, 87, 91, 100, 132, 161, 177—178, 187—188, 256.
- Kyreneläiset** — 234.
- Kyynikot** — 184.
- Käsite** — 77, 98, 120, 129—131, 132—135, 136—137, 139, 149, 153, 155, 160, 166, 172—173, 177, 180, 189, 194, 221, 225—226, 235, 236, 239—240, 323.
 — ja aistimus — 218, 236, 240, 246—247, 320.
 — ja kokemus — 156, 333—334.
 — ja liikunta — *ks.* Liike.
 — ja mielle — 142, 155, 167—168, 187, 239—240.
 — ja ristiriita — 113—114.
 — ja symboliikka — 96.
 — ja todellisuus — 187.
 — käsitteet eivät ole liikkumattomia, vaan sinänsä, luonnostaan = muuttumista — 184—185, 212.
 — käsitteet (ja niiden suhteet, muuttumiset, ristiriidat) ovat objektiivisen maailman heijastumia — 159.
 — käsitteet ovat aivojen, materiaan korkeimman tuotteen, korkeinta tuotetta — 132.
 — käsitteet ovat subjektiivisia abstraktisuudessaan, irrallisuudessaan, mutta objektiivisia kokonaisuudessaan, prosessissa, tuloksessa, tendenssissä, lähteessä — 170.
 — käsitteiden dialektiikka — 37, 79, 89, 117, 122, 140—141, 142—143, 159, 170, 172—173, 183, 187, 214—218, 250, 298.

- ihmisen käsitteiden on, sulkeakseen maailman piiriinsä, oltava hiottuja, taitettuja, joustavia, liikkuvia, relatiivisia, keskinäisesti sidottuja, vastakohdissaan yhtä — 116.
 - ihmisen käsitteissä kuvastuu omalaatuisesti ja dialektisesti luonto — 240.
 - ja tiedostuksen dialektiikka — 215.
 - jokainen käsite on tiettyssä suhteessa, tiettyssä yhteydessä kaikkiin muihin — 159.
 - sen materialistiset juuret — 162.
 - käsitteiden erittely — 89.
 - vaatii aina käsitteiden liikkeen, niiden yhteyden, niiden toisikseen muuttumisen tutkimista — 212.
 - käsitteiden itsekehitys Hegelin logiikassa ja filosofian historia — 93.
 - käsitteiden muodostuminen — 142—143, 145, 238.
 - tiedon ja käsitteen lähde — 170, 246.
 - käsitteiden universaalinen joustavuus — 89.
 - käsitteiden yhteellisyys empirian, »synteesin», summan, yhteenvedon kanssa — 240.
 - on muoto, missä luonto heijastuu ihmisen tiedossa — 145.
 - paljastaa olemisessa (välittömissä ilmiöissä) olemuksen — 271.
 - yleisten käsitteiden ääretön summa antaa konkreettisen täydellisenä — 235.
 - *Ks. myös* Kategoriat.
 - Käytäntö** — 150—151, 175, 178—179, 298.
 - ja aatteet — 22.
 - ja teoria — 22, 25, 28—29, 170, 173—175, 267, 458.
 - käytäntö on (teoreettista) tiedostamista korkeammalla — 174.
 - ja todellisuus — 174—175, 178.
 - tieto-opissa — 173—175, 176—179.
 - tosiasioiden, käytännön pohjalla tapahtuvaa tarkastamista erittelyn joka askeleella — 272.
 - ihminen todistaa käytännöllään ideainsa, käsitteitensä, tietojensa, tieteen objektiivisen oikeellisuuden — 154.
 - ihmisen ja ihmiskunnan käytäntö on tiedon objektiivisuuden koetin, kriteeri — 172.
 - ja logiikan kategoriat — 74, 153, 158.
 - käytäntö ja tekniikka toisuuden kriteerinä — 163.
 - on yhdistettävä tiedostus ja käytäntö — 176.
 - tiedon ja käytännön ykseys tietoteoriassa — 179.
 - tiedostuksen objektiivisuuden kriteerinä — 163—164, 177, 235, 272, 394.
 - toiminnan tulos on subjektiivisen tiedostuksen koetin ja objektiivisuuden kriteeri — 179.
 - totuuden kehitysasteena — 163.
- L**
- Laatu** — 87, 178.
 - ja aistimus — 271—272, 334.
 - ja määrittäminen — 85, 271.
 - ja määrä — 94—95, 97, 271.
 - laadun muuttuminen määräksi ja päinvastoin — 92, 93, 95, 98—101, 182, 232; *ks. myös* Harppaus, Mitta.
 - Lainmukaisuus** — 74, 125, 145—146, 274, 416.
 - ikuisesti liikkuvan ja kehittyvän luonnon universaalinen lainmukaisuus — 145.

- maailman objektiivisen yhteyden lainmukaisuus—142—143.
- Laki** — 120—122, 135, 148, 172, 193, 224—226, 304, 323.
- ajattelun lait — *ks.* Ajattelu, Logiikka.
- historian — 234.
- ja ilmiö — 120—122.
- ilmiö on lakia rikkaampi — 121.
- ja kokemus — 250.
- ja mitta — 99.
- ja olemus — 121—122, 271.
- laki on olemusten suhde—122.
- ja välttämättömyys — 148—149, 226, 234, 238.
- luonnon — 125, 150—152, 225, 241, 323, 372.
- maailman ja ajattelun liikunnan yleiset lait — 76, 139, 299, 311.
- olioiden liikunnan — 77.
- on muoto, missä luonto heijastuu ihmisen tiedossa—145.
- tiedostusprosessin momenttina, askelmana — 99, 120, 135, 145, 235, 250.
- Liberalismi** — 268, 436—437, 441, 462, 472—476; *ks. myös* Narodnikkilaisuus liberaalinen.
- Liike** (liikunta) — 88, 105—106, 116—117, 189, 195, 215—218, 238, 376, 426.
- Aristoteleen filosofiassa — 322.
- atomien (Epikuroksen mukaan) — 249.
- Herakleitoksen filosofiassa — 298, 300, 303.
- historian — 128.
- ja aika — 56.
- ja energia — 51—52.
- ja itseliikunta — 79, 110—114, 121, 148, 180, 187, 312.
- ehtona maailman kaikkien prosessien tiedostamiselle niiden »itseliikunnassa» on niiden tiedostaminen vastakohtien ykseytenä — 312.
- ja materia — *ks.* Materia.
- ja hetki — 163, 217, 235.
- ja ristiriita — 110—114, 172, 216—218, 298, 313.
- liike on ristiriitaa, se on ristiriitojen ykseyttä — 216.
- ja syysuhde — 128.
- käsitteiden — *ks.* Käsite.
- liikunnan ilmaiseminen käsitteiden logiikassa — 37, 89, 116—117, 142—143, 172, 183—185, 187, 215—218, 298.
- liikkeen kuvaaminen ajatuksen avulla on aina karkeuttamista — 218.
- käsitteet liikkeen erillisten puolien merkintöinä — 117.
- olioiden liikunnan lait — 77.
- maailman ja ajattelun — 139.
- on (ajan ja avaruuden) keskeytymättömyyden ja keskeytyvyyden ykseyttä — 216.
- on ajan ja avaruuden olemus — 216.
- tiedostuksen — *ks.* Tiedostus. *Ks. myös* Kehitys.
- Logiikka** — 71, 74, 78, 116, 142—144, 161, 185, 201, 271.
- Aristoteleen logiikka on taipulua, etsiskelyä, tulemista lähelle Hegelin logiikkaa — 320.
- ei ole oppi ajattelun ulkoisista muodoista, vaan se on oppi maailman koko konkreettisen sisällön ja sen tiedostamisen kehityksestä — 76.
- ja dialektiikka — *ks.* Dialektiikka logiikkana ja tietoteorianä.
- ja elämä — 72, 163—164.
- ajatus elämän ottamisesta logiikkaan on ymmärrettävä ja nerokas — 164.
- ja kielioppi — 81.
- ja konkreettiset tieteet — 81—82, 133, 137, 164, 271.
- ja käytäntö — 153.
- ihmisen käytäntö miljardeja kertoja toistuessaan

- kiinnittyy logiikan kuvioina tajuntaan — 177; *ks. myös Käytäntö.*
- ja liikunta — *ks. Liike.*
- ja maailman tiedostuksen historia — 76, 138, 141.
- ajattelun historian täytyy suurin piirtein käydä logiikassa yhteen ajatuslakien kanssa — 271; *ks. myös Looginen ja historiallinen.*
- taito käytellä käsitteitä ei ole synnynnäistä, vaan tulosta luonnontieteen ja filosofian 2000-vuotisesta kehityksestä — 221.
- logiikka ja filosofian historia — 93, 207—208, 221—222.
- ja tieto-oppi — 72, 83, 138, 145—146, 182, 223, 271—272.
- logiikan ja gnoseologian niin sanoaksemme yhteenkäyminen — 155.
- logiikka on oppi tiedostamisesta, se on tietoteoriaa — 145.
- »Pääomassa» on sovellettu yhteen tieteeseen materialismin logiikkaa, dialektiikkaa ja tieto-oppia [ei kaivata kolmea sanaa: se on yhtä ja samaa] — 272.
- käsitteiden suhteet (=muuttumiset = ristiriidat) ovat logiikan pääsisältö — 159.
- logiikan kategoriat — 153, 160; *ks. myös Kategoriat.*
- logiikan kohde — 77.
- logiikan lait — 144, 147, 271.
- objektiivinen ja subjektiivinen — 169—170, 284, 303, 320.
- on tietoa sen kehityksen koko laajuudessa — 83.
- Ks. myös Ajattelu, Dialektiikka, Tiedostus, Tieto-oppi.*
- Logiikka, muodollinen** — 77, 110, 138, 141, 145, 146.
- arvostelma — 140—141, 143, 162, 164, 180, 312—314.
- identtisyyslaki — 77, 107, 186, 271, 334.
- kielletyn kolmannen laki — 109—110.
- muodollisen logiikan kuviot — 141.
- niiden aksiomaattinen luonne — 153, 177.
- muodollisen logiikan rajoituneisuus — 75—76, 79, 114—115, 138, 141, 146, 164, 170, 187.
- päätelmä — 140—141, 143—145, 152—153, 170, 177, 179.
- riittävän perusteen laki — 114—115.
- ristiriidan laki — 110.
- Looginen ja historiallinen** — 76, 85, 86, 93, 141, 207—208, 218, 222, 271, 272, 301, 304, 311, 314.
- Luku** — 95, 157, 251, 323, 363.
- pythagoralaisilla — 209, 211.
- Luokat ja luokkataistelu** — 8—10, 33, 62—63, 267, 311, 315, 467, 472.
- proletariaatti — 8—10, 12, 16, 423.
- Luonnonfilosofia** — 43, 146, 182, 250.
- Aristoteleen — 238.
- Herakleitoksen — 220—222, 303.
- Platonin — 237, 238.
- Luonnontiede** — 28—29, 284—288, 292, 342.
- ja atomistiikka — *ks. Atomistiikka.*
- ja dialektiikka — 221, 271, 311—312, 314.
- ja filosofia — 25, 26—27, 57, 71, 79, 115, 284—286, 287—288, 452.
- ja yhteiskuntatieteet — 311, 339.
- luonnontieteen historia — 126, 247—251.
- luonnontutkijain agnostisismi — 360.
- Ks. myös Tiede.*
- Luonto** — 27—28, 58, 106, 116, 145, 220—223, 249—251, 274, 330, 332, 336, 385.
- ja henki (henkinen) — 73, 83, 134, 166, 191—192, 292, 386.

- ja historia — 263.
- ja ihminen — 50—51, 53, 57, 116, 150—151, 152—154, 163—165, 173—174, 265—266.
- ja jumala — 50, 53—58, 60, 63—64, 67, 123, 223.
- Hegel on karkottanut luonnon huomautuksiin (Feuerbach) — 99.
- luonnon dialektiikka — 90, 99—100, 108, 123, 159—160, 165, 169, 214—215, 311—312, 314.
- harppauksia luonnossa — 99—100.
- ja ykseyden periaate — 215.
- ristiriitojen taistelu — 108, 311—312.
- luonnon lait — 125, 150—152, 224, 241, 323, 372.
- ulkomaailman, luonnon lait ovat ihmisen tarkoituksenmukaisen toiminnan perustoja — 150.
- luonnon tiedostus — *ks.* Tiedostus.
- luonnonvälttämättömyys — 58—60, 149, 305.
- luontoa on kaikki paitsi yli-luonnollinen (Feuerbachin mukaan) — 53.
- on sekä konkreettinen että abstraktinen, sekä ilmiö että olemus, sekä hetki että suhde — 170.
- Ks. myös* Maailma, Materia, Todellisuus.

M

- Maailma** — 86, 116—117, 122, 209, 223, 299, 321.
- Herakleitoksen mukaan — 301.
- ilmiöiden maailma ja maailma sinänsä ovat momentteja ja ihmisen tiedostaessa luontoa — 122, 228.
- ja aika ja avaruus — 54—56.
- ja ajattelu — 139, 222.
- ja idea (Hegelin mukaan) — 147, 156.
- ja ihminen — 57, 150—152, 173—175.
- ja jumala — 56—57; *ks. myös* Jumala.
- ja näennäisyys — 80, 104.
- koko maailman (prosessin) lainmukainen yhteys — 83, 142.
- luonnollinen ja kansalaismaailma (Feuerbachin mukaan) — 58.
- maailman, luonnon, liikkeen, materian ykseyden yleinen periaate — 215.
- maailmanprosessin ykseys ja yhteys, keskinäinen riippuvuus sekä kokonaisuus — 120.
- maailman tiedostus — 76, 80—81, 89, 142—143, 145—146, 159, 169, 173—174, 359—360.
- objektiivisen maailman liikunnan heijastelu käsitteiden liikunnassa — 142.
- makrokosmos ja mikrokosmos — 211.
- Ks. myös* Luonto, Oleminen, Todellisuus.
- Maailmankaikkeus** — 210, 303, 331.
- Maorjuus** — 434, 464.
- Machilaisuus** — 45, 57, 104, 106, 122, 143, 224, 228, 234, 284, 341, 348, 349, 363, 365, 373, 410, 430—433.
- Mahdollisuus** — 124, 186, 323.
- ja sattuma — 266.
- ja todellisuus — 124—125, 160—161, 321.
- historiassa — 266.
- mahdollisuus mielikuvituksen irtautumiseen elämästä — 323.
- Marx, K. ja Engels, F.** — 142—143, 268, 272, 295, 302, 312—313, 414.
- ja Hegel — 6, 81, 84, 95, 112, 116, 152—153, 192—193, 239, 266, 268, 271, 339, 346.
- ei voida täysin ymmärtää Marxin »Pääomaa» käsittelemättä Hegelin koko Logiikkaa — 144.

- Marx liittyy välittömästi Hegeliin ottaessaan tietoteoriaan käytännön kriteerin — 173.
- Marx sovelsi Hegelin dialektiikkaa sen rationaalisessa muodossa kansantaloustieteeseen — 142.
- maailmankatsomuksen muuttuminen — 6, 9—10, 12—13, 19—22, 296.
- nuorhegeliläisten arvostelua — 5—34.
- porvarillisen kansantaloustieteen kriittikkä — 6—8, 12.
- Matematiikka** — 95—96, 170—171, 209, 311, 321, 323—324, 359—361, 364—366, 370, 410.
- differentiaali- ja integraalilaskenta — 95, 170—171, 311.
- ja filosofia — 71, 79.
- ja 17. vuosisadan metafysiikka — 25.
- päättymätön matematiikka — 87, 95—96.
Ks. myös Luku.
- Materia (aine)** — 25, 41, 135, 292, 373, 377, 380, 404—405, 415.
- idealistit materiasta — 315, 330—331, 359—360, 366, 370, 382.
- Leibnizillä materia on jonkinlaista sielun toisiolemista — 331.
- ja aistimus — 451.
- ja aivot — 132, 145.
- ja henki — 16, 37, 39, 53, 57—58, 386.
- ja liike — 26, 115, 128, 322, 331, 426.
- dialektinen siirtyminen materiasta liikuntaan, materiasta tajuntaan — 239.
- niiden erottamaton (universaalinen, absoluuttinen) yhteys — 329.
- ja muoto — 114—115, 243, 321—322.
- ja ominaisuus — 120.
- ja substanssi — 126.
- ja syy- ja seuraussuhde — 127.
- maailman, luonnon, liikkeen, materian ykseyden yleinen periaate — 215.
- materian abstraktio — 134.
- materian äärettömyys — 91.
- materian rakenne — 373, 411, 416—417.
- vihje materian rakenteesta pythagoralaisilla — 210.
- siirtyminen materiasta tajuntaan on dialektista — 239.
Ks. myös Luonto, Maailma, Todellisuus.
- Materiaalinen ja ideaalinen** — 15, 251.
- ideaalisen ja materiaalisen ero ei ole sekään ehdoton — 92.
- Materialismi** — 68, 83—84, 176, 229, 240, 241—244, 248, 249, 285—286, 292, 339, 386, 407, 433.
- antiikin — 25, 420, 450.
- Aristoteleen filosofiassa — 237—238, 240—244, 321—324.
- Demokritoksen — 224, 450.
- Epikuroksen — 245—252, 450.
- Herakleitoksen — 220, 300—301, 303—305.
- Leukippoksen — 222—224.
- A. Reyn »häpeilevä» — 378, 397, 400—403.
- englantilainen — 24—26.
- ja atomistiikka — 223; *ks. myös* Atomi, Atomistiikka.
- ja idealismi — 19, 36—37, 53, 56, 136, 143, 224, 233, 238, 240—246, 248, 249—250, 274—276, 284, 315, 323—324, 325, 347, 386, 403—405, 452, 472.
- Aristoteleen horjunta idealismin ja materialismin välillä — 240—244, 321—322.
- Hegelin »Logiikan tieteesä» — 192; *ks. myös* Hegel ja materialismi.
- viisas idealismi on lähempänä viisasta materialis-

- mia kuin tyhmä materialismi — 232.
 — kun idealistit arvostelevat toisiaan, siitä voittaa materialismi — 238.
 — mekanistinen — 25—26, 36.
 — metafysiinen — 232.
 — ranskalainen — 24—27, 413—414.
 — ja luonnontiede — 25, 27.
 — ja sosialismi — 25, 27.
 — ranskalaisen materialismin kaksi suuntausta — 25.
 — vulgääri — 38, 92, 143, 285, 303, 367, 404, 410, 418—433.
Materialismi dialektinen — 76, 77, 89, 232, 246, 272, 315, 411, 413—414, 415—417.
 — dialektisen materialismin alkeet (Herakleitoksella) — 301.
 — (Epikuroksen) tulo aivan lähelle dialektista materialismia — 251.
 — ja Aristoteles — 322.
 — ja A. Rey — 385, 398.
 — ja Hegel — 233, 255, 272.
 — ja idealistisen filosofian arvostelu — 143.
 — ja luonnontiede — 285—286.
Ks. myös Dialektiikka materialistinen.
Materialismi historiallinen — 8—10, 112, 222, 268, 353—355, 396, 433, 463.
 — eräänä Hegelillä alkio muodossa esiintyvien nerokkaiden aatejyvästen sovellutuksena ja edelleen kehittämisenä — 153.
 — historiallisen materialismin ituja Hegelillä — 74, 97, 152—153, 262, 265—266.
 — Feuerbachilla — 58, 62.
 — Tshernyshevskillä — 62, 455, 457, 467—468, 472.
Mekaniikka — 150—152, 298, 311.
Metafysiikka — 102, 167—168, 182, 217.
 — Ch. Wolffin — 172.
 — ja dialektiikka — *ks.* Dialektiikka.
 — kantilaisuuden — 88.
 — XVII vuosisadan — 24—26.
Ks. myös Materialismi metafysiinen.
Metodi
 — absoluuttinen — 189.
 — analyttinen ja synteettinen — *ks.* Analyysi ja synteesi.
 — dialektinen — 129, 191—192, 313.
 — ja konkreettinen oleminen — 191; *ks. myös* Dialektiikka.
 — filosofian — *ks.* Filosofia.
 — ja sisältö — 79, 195.
 — ja järjestelmä — 189.
 — tiedostamismetodi — 180.
Mielikuvitus — 60, 133.
Ks. myös Ajattelu ja mielikuvitus.
Mielle (käsite) — 60, 133, 333, 365.
 — ja aistimus — 245—247.
 — ja ajattelu — 74, 113—114, 184, 187, 247.
 — ja käsite — 142, 155, 167—168, 239—240.
 — ja ristiriita — 110—114.
 — ja totuus — 239—240, 245.
Minä — 232, 335—336.
 — Fichten filosofiassa — 104—105.
 — filosofiaa ei voida aloittaa »Minästä» — 84.
 — Kantin filosofiassa — 166—167.
Mitta — 92, 97—101, 227, 232, 298, 315.
 — ja laki — 99.
 — mitallisten suhteiden solmuviiva — 99, 165.
 — mitan ja olemuksen kategoriat (»Logiikan tieteessä») — 97.
Modaliteetti — 97.
Molekyyli — 115, 286.
Momentti (hetki) — 169, 272.
 — dialektinen — 180, 256, 271.
 — ja syy- ja seuraussuhde — 127.
 — kieltäminen yhteyden, kehityksen momenttina — 185.
 — käsitteen — 122, 145.

- liikkeen — 163, 217, 235.
- määrän — 94—95.
- näennäisyyden — 103, 105.
- oleminen ja olemattomuus »häviävinä momentteina» — 229, 235.
- sana »momentti» esiintyy Hegelillä usein yhteyden momenttina, ketjun momenttina — 117.
- tiedostuksen — 122, 160, 168, 169, 272.
- todellisuuden — 125, 218.
- äärellisen — 90.
- Monadologia** (Leibnizin) — 93, 104, 111, 330—333.
- monadit = eräänlaisia sieluja — 331.
- Moraali** — 33—34, 101, 160, 182, 263, 277, 393.
- ja egoismi (Feuerbachin mukaan) — 62.
- kristillinen — 59—61.
- Muisti** — 133.
- Muodollinen logiikka** — *ks.* Logiikka, muodollinen.
- Muoto** — 121, 166.
- ja ajattelu — *ks.* Ajattelu.
- ja materia — 114—115, 243, 321—322.
- ja olemus — 115.
- ja sisältö — 75—77, 79, 114, 119, 179, 195.
- sisällön taistelu muotoa vastaan ja päinvastoin — 182.
- muotona, missä luonto heijastuu ihmisen tiedossa, ovat käsitteet, lait, kategoriat — 145—146.
- Musiikki** — 99—100, 220.
- Muuttuminen (siirtyminen)** — 88, 92, 159, 225—226, 236, 314.
- dialektinen ja epädialektinen — 239.
- ensimmäisen kieltämisen muuttuminen toiseksi — 186.
- erilaisesta ristiriitaan — 112—113.
- ilmiön ja olemuksen — 213.
- ja tuleminen — 86, 184—185.
- ja yhteys — 144.
- kaikki on muuttumisten yhdistämää — 83, 144, 313.
- kategorioiden toisikseen — 170.
- käsitteet ovat luonnostaan = muuttumista — 184—185; *ks.* *myös* Käsite.
- laadun määräksi ja päinvastoin — 92, 93, 95, 98—101, 181, 232.
- loogisen idean muuttuminen luonnoksi (»Logiikan tieteesä») — 192.
- materiaista tajuntaan, aistimuksesta ajatukseen on dialektista — 239.
- olemisen muuttuminen olemukseksi (»Logiikan tieteesä») — 101.
- vastakohtien — 161.
- Ks. myös* Harppaus.
- Määre (määritys, määritelmä)** — 141, 146, 171, 182, 190.
- Aristoteleella filosofia muisuttaa usein sanojen määritystä — 319.
- määritelmiä voi olla paljon, sillä esineissä on monia puolia — 193.
- dialektiikan — *ks.* Dialektiikka.
- ja laatu — 85, 272.
- ja suhde — 95, 112—113.
- käsitelmämääritykset — 96, 141—142.
- määrityksen on tultava määreellisyydeksi — 109.
- totuuden — *ks.* Totuus.
- Määrä** — *ks.* Laatu ja määrä.

N

- Narodnikkilaisuus** — 464.
- liberaalinen — 61.
- Naturalismi** — 68, 336.
- on ainoastaan epätarkkaa, heikkoa materialismin mukailua — 68.
- Nominalismi** — 26.
- Nuorhegeliläiset** — *ks.* Marx, K. ja Engels, F. Nuorhegeliläisten arvostelua.

- Näennäisyys** — 7, 22, 103—106, 120, 129, 152.
 — ihmisen toiminta muuttaa ulkoista todellisuutta ja riistää siltä näennäisyyden piirteitä — 178.
 — inhimillisen näennäisyys yksityisomistuksellisissa suhteissa — 6—10.
 — ja olemattomuus — 103, 105.
 — ja olemus — 103, 105—106.
 — näennäisyys on olemuksen heijastumista itsessään — 106.
 — näennäisyyden objektiivisuus — 80, 104, 106.

O

- Objektiivinen (objektiivisuus)** — 54, 148, 151—154, 166, 172, 179, 399.
 — ja subjektiivinen (subjektiivisuus) — 60, 108, 140, 146—147, 149, 154, 157, 160—161, 162, 164, 166, 170, 173—177, 190, 194, 210, 225, 230—231, 239—240, 397—398.
 — niiden eron suhteellisuus — 80, 160.
 — subjektiivinen tajunta ja sen syveneminen objektiivisuuteen — 166.
 — näennäisyyden objektiivisuus — 80, 104, 106.
 — tarkastelun objektiivisuus (ei esimerkkejä, ei poikkeamisia, vaan itse olio sinänsä) — 180.
Ks. myös Materiaalinen ja ideaalinen, Reaalisuus (reaalinen).
Oikeus — 30—31.
Okkasionalismi — 332.
Olemassaolo — 86, 114, 117, 118, 120, 124—125, 134.
 — ja käsite — 226.
Olemattomuus — *ks.* Oleminen ja olemattomuus.
Oleminen — 12, 77, 83—84, 85—87, 91—92, 93, 94, 100, 102—104, 105, 110, 111, 124, 126, 129, 132, 133, 140, 146, 147, 226, 244, 304.
 — ihmisen — 164, 457.
 — itseään varten oleminen — 172—174.
 — ja ajattelu — 29, 55, 67, 68, 97, 134—135, 146, 162, 187, 212, 215, 218, 322, 324, 353—354.
 — ja olemattomuus — 84, 86, 89, 98, 105, 175, 219, 231, 257, 300.
 — oleminen yleensä — *t.s.* sellainen epämääräisyys, että oleminen = olemattomuus — 89.
 — olemisen ja olemattomuuden ykseys (samuus) — 239, 320.
 — »häviävinä momentteina» — 229, 235.
 — ja olemus — 102—103, 132—133, 146, 271.
 — niiden eroavuuden suhteellisuus — 160.
 — olemisen muuttuminen olemukseksi (»Logiikan tieteesä») — 101.
 — ja olio sinänsä (olio itsessään) — 118—119.
 — ja tajunta — 10, 25, 226, 228, 336.
 — olioiden oleminen ihmisen tajunnan ulkopuolella ja siitä riippumatta — 248.
 — todellinen historia on perusta, pohja, oleminen, jonka perässä käy tajunta — 222.
 — konkreettinen oleminen ja dialektinen metodi — 191.
 — läsnäoleminen — 12, 85, 87, 92, 166.
Ks. myös Maailma, Objektiivinen (objektiivisuus), Reaalisuus (reaalinen), Todellisuus.
Olemus — 105—106, 107, 120, 151, 311.
 — ja absoluutti — 103.
 — ja annettu — 106.
 — ja ilmiö — *ks.* Ilmiö ja olemus.

- ja itsetajunta — 167.
- ja laki — *ks.* Laki.
- ja mitta («Logiikan tietees-sä») — 97.
- ja muoto — 115.
- ja näennäisyys — *ks.* Näennäisyys.
- ja oleminen — *ks.* Oleminen ja olemus.
- ja peruste — 108.
- ja ristiriita — 110, 212.
- ja »yleinen» — 226.
- Olio sinänsä (olio itsessään)** — 78, 88, 323, 409, 414—415.
- Hegel oliosta sinänsä — 75, 82, 104, 114, 137, 167—170.
- Hegel pitää olioita sinänsä tiedostettavina — 137.
- ja ilmiö — 92, 118—120, 167, 212—213.
- ja oleminen — 118.
- ja sen muuttuminen olioksi toisia varten — 88.
- on yleensä tyhjä, eloton abstraktio — 75, 82, 88.
- Ominaisuus** — *ks.* Materia ja ominaisuus, Substanssi ja attribuutti.
- Ontologinen todistus jumalan olemassaolosta** — *ks.* Jumala.
- Osa** — *ks.* Kokonainen ja osa.

P

- Panteismi** — 275.
- Peruste** — 53, 93, 108, 114—116, 124, 129, 142, 145, 245.
- ja syysuhde — 114, 178.
- riittävän perusteen laki — 114.
- Porvarillista marxilaisuuden kritiikkiä** — 37, 196, 338—340.
- Porvarillisen filosofian kritiikkiä** — 36—38, 43, 122—123, 142—143, 162, 197—198, 217—218, 224, 234, 237, 273—278, 287, 323—324, 343, 348.
- Positiivinen ja negatiivinen (myönteinen ja kielteinen)** — 108—109, 121—122, 186.
- Positivismi** — 284, 356—409.
- ja agnostisismi — 277.
- uuspositivismi — 43.

- Pragmatismi** — 348, 356, 372, 387, 392—395, 405, 407.
- ja agnostisismi — 360.
- ja H. Poincaré — 361—362, 410.
- ja rationalismi — 365—366, 394.
- ja skeptisismi — 387, 395.
- ja alitajuinen — 390.
- ja uskonto — 358.
- ja uuspositivismi — 43.
- pragmatismien sofistikka — 360.
- Proletariaatti** — 8—10, 11—12, 16, 423.
- Psykologia** — 37, 68, 138, 304, 391.
- Puhe** — *ks.* Kieli.
- Pythagoras ja pythagoralaiset** — 209—211, 257.
- Päätelmä** — *ks.* Logiikka muodollinen.
- Päätymätön** — *ks.* Ääretön.

R

- Raja** — 80, 89—90, 94, 98, 105, 217.
- Reaalisuus (reaalinen)** — 134, 137, 177—178.
- ja ideaalinen — 160—161, 235, 267.
- ajatus ideaalisen muuttumisesta reaaliseksi on syvällinen: hyvin tärkeä historialle — 92.
- objektiivinen — 133, 135, 136, 187, 284.
- Ks. myös* Materiaalinen ja ideaalinen, Todellisuus.
- Refleksio (heijastuma)** — 71, 86, 102, 105, 106—111, 113—114, 119, 120—122, 124, 148, 162, 165, 172, 183, 187—188, 227.
- reflektoitumisen lajit — 107—108.
- Reformismi** — 34.
- Relativismi** — 228, 312, 402, 425; *ks. myös* Absoluuttinen ja suhteellinen.

- Ristiriita** — 6—8, 21, 67, 78, 110, 128—129, 157—159, 161, 165, 176, 186—188, 194, 212, 223, 311.
 — historiassa — 108, 266.
 — ja ajattelu — *ks.* Ajattelu ja ristiriita.
 — ja elämä — 110—111, 113—114, 187—188.
 — ja erilaisuus (eroavuus) — 110, 113—114.
 — ja kokemus — 111.
 — ja liikunta — 110—114, 172, 298, 313.
 — liikunta on ristiriitaa, on ristiriitojen taistelua — 216—217.
 — ja olemus — 110, 212.
 — ja suhde — 110, 113—114, 158—159, 181.
 — ja vastakohtaisuus — 107, 110, 113—114, 181, 311—312.
 — kapitalismin ristiriidat — *ks.* Yhteiskunta porvarillinen.
 — ristiriitaiset voimat ja tendenssit jokaisessa ilmiössä — 180, 311—312.
 — ristiriitojen ykseys ja taistelu — 108, 181, 235.
 — välttämättömyys — 80.

S

- Samuus** (identtisyys, yhtäläisyys) — 107, 110, 120, 128—129, 136, 157, 162, 239, 271, 304, 320.
 — abstraktinen — 111—112.
 — identtisyuden laki — *ks.* Logiikka muodollinen.
 — vastakohtien — *ks.* Vastakohta.
Sana — 61, 120, 319.
 — jokainen sana (puhe) jo sinänsä yleistää — 230.
Ks. myös Kieli.
Sattuma (satunnaisuus) — 150, 156.
 — ja mahdollisuus — 266.
 — ja välttämättömyys — 128—129, 313—314.

- Sensualismi** — 26.
Seuraus — *ks.* Syy ja seuraus.
Sielu (henki) — 71—72, 80, 104—105, 148—149, 333.
 — Epikuroksen filosofiassa — 249, 251.
 — ja materia — *ks.* Materia ja henki.
 — ja ruumis — 58, 61, 160—161, 162, 336.
 — Aristoteleen filosofiassa — 243—244.
 — Herakleitoksen filosofiasa — 303.
Sisältö — *ks.* Muoto ja sisältö.
Skeptisismi — 103—104, 213, 420.
 — antiikin — 94, 228, 252—256.
 — ei ole epäilyä — 253.
 — Humen — *ks.* Humelaisuus.
 — ja dialektiikka — 183, 185—186.
 — skeptisismien dialektiikka on »satunnaista» — 253.
 — subjektivismi (skeptisismi ja sofistikka) eroaa dialektiikasta — 312.
 — ja idealismi — 426.
 — ja Hegel — 275—276.
 — ja kantilaisuus — *ks.* Kant ja kantilaisuus.
 — ja pragmatismi — 387—388, 394—395.
 — ja XVII vuosisadan metafysiikka — 25—26.
 — skeptisismien osuus filosofian historiassa — 94.
 — skeptisismien troopit — 253—256.
 — uuden ajan filosofiassa — 26, 217, 233, 252—253, 279.
Skolastiikka — 320.
Sofistiikka — 116, 227, 244, 303, 312, 402.
 — ja dialektiikka — *ks.* Dialektiikka ja sofistikka.
 — ja eklektiikka — 89.
 — pragmatismien — 360.
Sofistit — 218, 226, 227—230, 392.
Sokratelainen menetelmä — 230—231.
Sokraatikot — 232—234.
Sosialismi — 9—10, 16.

- Feuerbachin »sosialismi» — 62—63.
- pikkuporvarillinen — 7—8, 11—13, 18, 30, 32—33, 61.
- tieteellinen — 6, 9—10, 12—13, 19, 24—25, 26—27, 33.
- utopistinen — 14—16, 27, 32—33, 445, 465—466.
- Sosiologia** — 393—394.
- Spekulatiivinen (spekulaatio)** — *ks.* Idealismi.
- ajattelu — *ks.* Ajattelu.
- Spinozalaisuus** — 27—28, 132, 329, 424—425.
- Stoalaisuus** — 245, 305.
- Subjekti ja objekti** — 76, 78, 92, 119, 132—133, 147, 160, 164—165, 169, 172—176, 188, 271—272, 304.
- tiedostamisen liikunta objektiä kohden saattaa tapahtua aina vain dialektisesti — 235.
- Subjektiivinen (subjektiivisuus)** — *ks.* Objektiivinen ja subjektiivinen.
- Subjektivismi** — 78, 119, 133, 168—169.
- ja Kantin skeptisismi — *ks.* Kant ja kantilaisuus.
- on objektivismiin puuttumista — 227.
- subjektivismia ja yksipuolisuutta vastaan — 171.
- subjektivismiin (skeptismin ja sofistikan) ja dialektiikan ero — 312.
- Substanssi** — 27, 122, 124, 126, 128—129, 145, 151, 329—330, 333.
- ja attribuutti — 132—133.
- on tärkeä aste luontoa ja materiaa koskevan inhimillisen tiedon kehitysprosessissa — 126.
- Suhde** — 88, 92, 96, 116—117, 125, 180—181, 364—365, 372, 388, 396—397.
- ja määrittäminen — 94—95, 112—113.
- ja ominaisuus — 120.
- syy-yhteydellinen — 128—129.
- ja ristiriita — 113—114, 159.
- jokainen konkreettinen olio on erilaisissa ja useinkin ristiriitaisissa suhteissa kaikkeen muuhun — 110, 181.
- ja todellisuus — 118.
- laki on olemusten suhde — 122.
- muuttumisena ja ristiriitana — 159.
- olioiden suhteet ja logiikka — 141, 159, 169, 172.
- subjektiivisen ja objektiivisen suhde — 156—157.
- Ks. myös* Väliön ja välitetty (välillinen), Muuttuminen (siirtyminen), Yhteys.
- Suhteellinen** — *ks.* Absoluuttinen ja suhteellinen.
- Symboliikka** — 370.
- ja käsite — 96.
- Synteesi** — *ks.* Analyysi ja synteesi.
- Syy (syysuhde, syy-yhteys)** — 60, 126—130, 142, 150—151, 208, 271—272, 279, 300—301, 322.
- historiassa — 127—128.
- ja aihe — 127.
- ja funktionaalisuus — 430.
- ja peruste — 114, 177—178.
- ja seuraus — 57.
- ovat ainoastaan yleismaailmallisen riippuvuussuhteen, yhteyden momentteja, ainoastaan renkaita materian kehitysketjussa — 127.
- ja tarkoitus — 241.
- ja välittyminen — 130.
- kausaliiteetti on vain eräs universaalisen yhteyden määre — 129.
- syyn todellinen tiedostaminen on tiedon syventämistä ilmiöiden ulkopinnalta substanssiin — 126.
- syysuhteen ehdollinen luonne — 169.
- syy-yhteydellinen suhde — 128—130.
- Ks. myös* Yhteys.
- Sähkö** — 115, 311, 380.

T

Tahto — 170, 176.

Taide

— ja todellisuus — 59.

Ks. myös Musiikki.

Taikausko — *ks.* Uskonto ja taikausko.

Tajunta (tietoisuus) — 98, 131, 133, 147, 153, 164, 177, 183, 336, 347.

— heijastaa luonnon olemusta, substanssia — 151.

— ihmisen tajunta ei ainoastaan heijasta objektiivista maailmaa, vaan luokin sitä — 173—174.

— ihmisen tajunta on luontoon nähden ulkoista (ei heti eikä yksinkertaisesti sen kanssa yhteen käyvää) — 151.

— itsetajunta — 11, 28, 31—32, 79, 136, 148, 170.

— ja substanssi — 27.

— ja alitajuinen — 390.

— ja historia — 222.

— ja oleminen — *ks.* Oleminen ja tajunta.

— siirtyminen materiasta tajuntaan on dialektista — 239.

— subjektiivinen tajunta ja sen syveneminen objektiivisuuteen — 166.

— tajunnan liikunta absoluuttiseen tietoon («Hengen fenomenologiassa») — 78.

— tietoisuus maailman objektiivisen yhteyden lainmukaisuudesta — 142.

Tarkoituksenmukaisuus — *ks.* Teleologia.

Tarkoitus (päämäärä) — 10, 114, 131, 156, 174—179, 194, 226, 383.

— historiassa — 152, 234, 262—263, 265—266, 268—269.

— ihmisen tarkoituksenmukainen toiminta — *ks.* Ihminen.

— ja keino — 152, 165, 177, 241.

— ja syy, laki, yhteys, järki — 241.

— tiedostuksen tarkoitus on aluksi subjektiivinen — 168.
Ks. myös Teleologia.

Tasa-arvoisuus — 11.

Tautologia — 100—101, 107, 115, 171.

Tavara — *ks.* Kansantaloustiede.

Tekniikka — 151—152, 235, 289.

— ja käytäntö totuuden kriteerinä — 163.

— tekniikan historia — 116, 126.

Teleologia — 56—57, 114, 149, 153—154, 241, 391; *ks. myös* Tarkoitus.

Teologia — 6, 28, 43, 56.

— Leibniz lähestyi teologian kautta materian ja liikkeen erottamattoman yhteyden periaatetta — 329.

Tiede — 171, 191, 356—357, 362—363, 385, 388, 402—403.

— heijastaa luonnon olemusta, substanssia — 151.

— ihminen todistaa käytännöllään tieteen objektiivisen oikeellisuuden — 154.

— ja kokemus — 372—373.

— ja mielikuvitus — 211.

— on typerää kieltää mielikuvituksen osuutta tutkimassakaan tieteessä — 323.

— ja proletariaatti — 16.

— ja uskonto — 211, 249, 257—258, 358, 367, 369; *ks. myös* Tieto ja usko.

— konkreettiset tieteet ja logiikka — *ks.* Logiikka.

— sulkee ehdollisesti, likipitäen piiriinsä ikuisesti liikkuvan luonnon universaalisen lainmukaisuuden — 145.

— tieteellinen käsittely vaatii eron, yhteyden, muuttumisen osoittamista — 186.

— tieteen historia — 116, 210—211, 249, 271, 304, 311—312.

— yhteiskuntatiede — 311.

Tiedostus (tieto) — 75, 89, 93, 148, 157—158, 163—164, 166—170, 176—180, 184, 188—193, 199, 271—272, 274, 360—361, 362—363, 373, 397, 408.

- dialektisen tiedostamisen olemus — todellisuuden momenttien kokonaisuuden purkamien — 125.
 - ehtona maailman kaikkien prosessien tiedostamiselle niiden »itseliikunnassa», niiden spontaanisessa kehityksessä, niiden elävässä elämässä on niiden tiedostaminen vastakohtien ykseytenä — 312.
 - ja aistimellinen varmuus — 215.
 - ja aistinta (Aristoteleella) — 241.
 - ja havainnointi — 133, 135.
 - luonnon — 72, 125, 126, 135—137, 159, 163, 169, 173, 201, 239—240, 313, 314—315, 372.
 - ja logiikan kategoriat — 75—77, 134—135, 160.
 - materialisti ylentää materiaan tietämistä, luonnon tietämistä — 135.
 - tiedostus yhdistää luonnon ja ihmisen — 75.
 - on ajattelun ikuista, loputonta lähentymistä objektiin — 158.
 - on käsitteen ja objektiivisuuden yhteellisyys — 157.
 - paljastaa olemisessa (välittömissä ilmiöissä) olemuksen — 271.
 - sen absoluuttisuus ja suhteellisuus — 169.
 - kaikenlaisen tiedon suhteellisuus ja absoluuttinen sisältö tiedostuksen jokaisessa askeleessa eteenpäin — 143.
 - teoreettisen tiedostuksen tulle antaa objekti sen välttämättömyydessä — 172.
 - tiedon ja käsitteen lähde — 170, 246.
 - tiedostuksen alku — 68, 74, 86, 169, 189—191, 246.
 - tiedostuksen objektiivisuus — 169, 320.
 - tiedostuksen subjekti — 76, 304.
 - tiedostuksen tarkoitus on aluksi subjektiivinen — 168—169.
 - tiedostusmetodi — ks. Dialektiikka, Metodi.
 - tiedostusprosessi — 71—72, 75—76, 84, 102—103, 121, 143, 189—191, 215.
 - abstraktioiden osuus tiedostusprosessissa — ks. Abstraktinen, Kohoaminen.
 - ja idealismin mahdollisuus — ks. Idealismi.
 - ja käytäntö — 163, 171—174, 176—179, 271—272.
 - objektiivisen todellisuuden tiedostamisen dialektinen tie: elävästä havainnoinnista abstraktiseen ajatteluun ja siitä käytäntöön — 135.
 - sen analyysi — 166, 173.
 - tiedostamisen liikunta objektiä kohden saattaa tapahtua aina vain dialektisesti — 235.
 - tiedostusprosessi sisältää ihmisen käytännön ja tekniikan — 163.
 - tiedostusprosessin dialektinen luonne — 135, 163, 313—315, 320, 322—324.
 - tiedostusprosessin momentit, asteet — 98—99, 120—122, 135, 145, 160, 163, 235, 250—251, 271—272.
 - tieto on luonnon heijastumista ihmisessä, on monien abstraktioiden prosessi, käsitteiden, lakien muodostumisen prosessi — 145—146.
 - *Ks. myös* Ajattelu, Heijastus, Kohoaminen, Käsite, Tietoppi (tietoteoria).
- Tieto** — 154, 304, 324, 396.
- ja usko — 36—37, 82; ks. *myös* Tiede ja uskonto.
 - kaikenlaisen tiedon suhteellisuus ja absoluuttinen sisältö tiedostuksen jokaisessa askeleessa eteenpäin — 143.

- tajunnan liikunta absoluutti-
seen tietoon (»Hengen feno-
menologiassa») — 78.
Ks. myös Tiedostus.
- Tieto-oppi (tietoteoria)**—102, 301.
 - aistimus tietoteorian periaat-
teena ja etiikan periaattee-
na — 234.
 - A. Reyn tietoteoria = häpeile-
vää materialismia — 397.
 - Aristoteleen — 320—321, 324.
 - Epikuroksen — 245—248, 250.
— Hegel kiersi Epikuroksen
tietoteorian — 248.
 - Hegel kumoaa Kantia nimen-
omaan tieto-opillisesti — 134.
 - Herakleitoksen — 303—304.
 - ja logiikka — 83, 142, 145,
181, 272, 451.
 - logiikan ja tietoteorian
yhteenkäymisen ehto —
138; *ks. myös* Dialektiikka
logiikkana ja tietoteoriana.
 - logiikka ja tietoteoria on
johdettava »kaiken luon-
nollisen ja henkisen elä-
män kehityksestä» — 72.
 - ja tiedostuksen historia — *ks.*
Looginen ja historiallinen.
 - kyreneläisten — 234.
 - tiedon alat, joista tietoteo-
rian ja dialektiikan on raken-
nuttava — 304.
 - tiedon ja käytännön ykseys
tietoteoriassa — 179.
- Todellisuus** — 55—56, 124—125,
160—161, 266, 321, 400, 459—
460.
 - ajallinen ja satunnainen —
156.
 - ja aistimellisuus — 50, 52.
 - ja ajattelu — 64, 67, 68, 267.
 - ja dialektiikka — 161—162.
 - ja ideat (Kantin mukaan) —
156.
 - ja käytäntö — 174, 178.
 - ja mahdollisuus — *ks.* Mah-
dollisuus ja todellisuus.
 - ja mielikuvitus — 323.
 - ja olemassaolo — 124.
 - ja olemus — 103.
 - ja subjekti — 173—176.
 - ja suhde — 118.
 - ja taide — 59.
 - ja tarkoitus — 174—175.
 - ja totuus — *ks.* Totuus.
 - ja välttämättömyys — 125—
126.
 - todellisuuden puolet, mo-
mentit — 125, 158—159, 218.
 - todellisuuden tiedostus —
125, 313—314, 373, 408; *ks.*
myös Tiedostus.
Ks. myös Maailma, Oleminen,
Reaalisuus (reaalinen).
- Totuus** — 79, 136—138, 150, 214,
271—272, 397—398, 410, 459.
 - absoluuttinen ja suhteelli-
nen — 145—146, 160—161,
214, 374, 401—402.
 - kaikenlaisen tiedon suh-
teellisuus ja absoluuttinen
sisältö tiedostuksen jokai-
sessa askeleessa eteen-
päin — 143.
 - abstraktinen — 194, 207; *ks.*
myös Abstraktinen.
 - ja erehdys — 398.
 - ja identtisyuden laki — 107.
 - ja käytäntö — *ks.* Käytäntö.
 - ja mielle — 239, 244—245.
 - ja objekti — 109, 148, 156.
 - ja oikeellisuus — 160.
 - ja todellisuus — 176—179.
 - totuus realisoituu ainoas-
taan todellisuuden puo-
lien yhdelmässä — 159.
 - ja välitön — 102, 190—191,
236.
 - Kantin filosofiassa — *ks.* Kant
ja kantilaisuus.
 - koostuu ilmiön, todellisuuden
ja niiden keskinäisyyden
kaikkien puolien yhdelmästä—
159.
 - käsitteen kohteena — 133.
 - objektiivinen — 155, 163—
164, 172—173, 176—180.
 - ja ilmiö — 166—167.
 - subjektiivisesta käsittees-
tä ja subjektiivisesta tar-
koitusperästä objektiiv-
iseen totuuteen — 154.

- tiedostuksen kulku joh-
taa sen objektiiviseen to-
tuuteen — 169.
 - on prosessi — 163.
 - totuuden kehitysasteet —
162—163.
 - totuuden konkreettisuus — *ks.*
Abstraktinen ja konkreettinen.
 - totuuden kriteeri — 154,
157—158, 163—164, 176—179,
187, 248, 302—303.
 - ihminen tarkastaa luon-
non heijastuksensa oikeel-
lisuuden käytännössä ja
tekniikassa — 163.
 - ihmisen ja ihmiskunnan
käytäntö on tiedon objek-
tiivisuuden kriteeri — 172.
 - Marx liittyy välittömästi
Hegelin ottaessaan tieto-
teoriaan käytännön kritee-
rin — 173.
 - totuuden määritelmä — 137—
138, 245.
 - totuuden tiedostamisen dia-
lektinen tie — 135, 163.
Ks. myös Tiedostus.
 - Transsendentaalinen** — 96, 149,
166.
 - apperseption transsendentaa-
linen ykseys — 133.
 - Transsendentti** — 155—156.
 - Tuleminen** — 77, 85, 87, 106, 132,
219—220, 231, 271, 298.
 - ja muuttuminen — 86, 184—
186.
 - Tuotantosuhteet** — 12.
 - Tutkimus ja esitys** — 312—313.
 - Työkalu** — 152, 265—266.
- U**
- Ulkoinen ja sisäinen** — 126, 149,
150—151, 188.
 - ja alku — 123.
 - Usko** — *ks.* Tieto ja usko, Uskon-
to.
 - Uskonpuhdistus** — 267.
 - Uskonto** — 6, 20—22, 43, 50—51,
58—61, 82, 194, 263, 319,
421.
 - ja ateismi — *ks.* Ateismi ja
uskonto.
 - ja filosofia — *ks.* Filosofia ja
uskonto.
 - ja taikausko — 59, 63—64,
251.
 - ja tiede — *ks.* Tiede ja us-
konto.
 - kristinusko — 266—267, 392—
393.
 - persialainen — 300.
 - uskonnon gnoseologiset juu-
ret — 315, 323.
 - idealismin (=uskonnon)
mahdollisuus on annettu
jo ensimmäisessä alkeelli-
sessa abstraktiossa — 323.
 - uskonnon luokkajuuret — 315.
Ks. myös Jumala, Teologia.
 - Uushegeliläisyys** — 199—203, 348.
 - Uuskantilaisuus** — 348.
 - uuskantilaisten agnostisis-
mi — 143.
Ks. myös Kant ja kantilai-
suus.
 - Uuskritisismi** — 277, 348.
 - Uusplatonismi** — 257—258.
 - Uuspositivismi** — *ks.* Positivismi.
 - Uustomismi** — 372, 382.
- V**
- Vallankumouksellis - demokraatti-
nen liike Venäjällä** — 443—
444, 477.
 - Vallankumous** — 339.
 - XVIII vuosisadan lopun Rans-
kan vallankumous — 14—15,
20, 22—23, 140, 264, 266, 267,
268.
 - vuoden 1848 vallankumous ja
Feuerbach — 49.
 - Valo** — 250.
 - valon nopeus — 247, 289.
 - Valtio** — 21—23, 263, 268.
 - Platonin tasavalta — 234, 237.
 - Vapaus** — 90, 262, 267—268.
 - ja subjektivisuus — 131.
 - vapaus välttämättömyyden
ymmärtämisenä — *ks.* Välttä-
mättömyys ja vapaus.

- Vastakohtaisuus (vastakohta)** — 16, 73, 80, 101, 107, 132, 147, 149, 175, 211—212, 223, 321.
- ja ristiriita — *ks.* Ristiriita ja vastakohtaisuus (vastakohta).
- vastakohtien ykseys (samuus) ja taistelu — 88—89, 91, 108—109, 116, 141, 159—160, 161, 181—182, 187—189, 218, 298, 311—313.
- abstraktiot ja vastakohtien »konkreettinen ykseys» — 161.
- kehitys omaksi vastakohtakseen — 161, 220.
- maailman peruslakina on vastakohtaksi muuttuminen (Herakleitoksen mukaan) — 299, 302.
- vastakohtien liikkuvuus — 88—89, 114.
- vastakohtien samuus tiedostamisen lakina (ja objektiivisen maailman lakina) — 311.
- vastakohtien samuus (ykseys) on luonnon (muun muassa sekä hengen että yhteiskunnan) kaikissa ilmiöissä ja prosesseissa esiintyvien ristiriitaisten, toisensa poissulkevien, vastakkaisten tendenssien tunnustamista (löytämistä) — 311—312.
- vastakohtien ykseyden suhteellisuus ja niiden taistelun absoluuttisuus — 312.
Ks. myös Antagonismi.
- Vieraantumisen** — 9—10, 12, 14, 31.
- Vitalismi** — 43, 292, 382.
- Voluntarismi** — 43.
- Vuorovaikutus** — *ks.* Yhteys.
- Välitys, välitetty (välillinen)** — *ks.* Suhde, Välitön ja välitetty, Yhteys.

- Välitön ja välitetty (välillinen)** — 86, 114, 129, 145—146, 178, 185, 222, 271.
- ja totuus — 102, 191, 236.
- kaikki on välillistä, muuttumisten yhdistämää — 83.
- välittyminen ja suhde — 130.
Ks. myös Muuttuminen, Suhde, Yhteys.
- Välttämättömyys** — 10, 23, 124, 171, 172.
- ja laki — 148—149, 226, 234, 238.
- ja sattuma — 128—129, 313—314.
- ja todellisuus — 125—126.
- ja vapaus — 126, 129, 144, 149, 152.
- vapaus välttämättömyyden ymmärtämisenä — 277.
- välttämättömyys ei häviä muutuessaan vapaudeksi — 129.
- ja yleinen — 222, 333—334.
- luonnon — 58—60, 149, 305.
- ristiriidan — *ks.* Ristiriita.
- välttämättömyys-käsitteen ai-neksia ja alkeita — 313.

Y

- Yhteiskunta** — 112, 311—312.
- antiikin — 21, 23.
- kansalaisyhteiskunta — 21, 23, 97.
- maantieteellisen ympäristön vaikutus yhteiskunnan kehitykseen — 264—265, 354.
- porvarillinen — 8—10, 13—14, 21—23, 29, 272.
- sen anarkia — 22.
- sen ristiriidat — 142—143, 312—313.
- Yhteys** — 164, 186, 222, 300, 416.
- ja laki — 120, 226, 241.
- ja suhde — 127—130, 142.
- keskinäinen yhteys luonnon-sa — 56—57, 83, 86, 120, 332.

- ja sen heijastuminen käsitteissä — 118, 141, 142—143, 159—160.
- annetun ilmiöpiirin kaikkien puolten, voimien, tendenssien välttämätön, objektiivinen yhteys — 80.
- loputtoman edistyksen kaikkien osien yhteys — 91.
- maailman objektiivisen yhteyden lainmukaisuus — 142—143.
- materian ja liikkeen — 239, 329.
- onkin muuttumisia — 83, 144, 313.
- vuorovaikutus — 120, 129—130.
- yhteyden momentti — 117, 185.
- yksityisen ja yleisen — 313.
- yleismaailmallisen yhteyden kaikinpuolinen ja kaikkikäsitävä luonne — 127.
- Ks. myös* Suhde, Syy, Väli-tön ja välitetty.
- Ykseys**
 - ja maailmanprosessin ykseys ja yhteys, keskinäinen riippuvuus sekä kokonaisuus — 120.
 - ja moninaisuus — 171, 186.
 - ja vastakohtien taistelu — *ks.* Vastakohtaisuus.
 - maailman, luonnon, liikkeen, materian ykseyden yleinen periaate — 215.
- Yksilö** — *ks.* Historia. Joukkojen ja yksilön osuus historiassa.
- Yksityinen, erikoinen ja yleinen** — 81, 98—99, 116—117, 140—143, 161—162, 186, 189, 194, 250, 299, 304, 320—321.
- yleinen ja välttämättömyys — 222, 334.
- Ks. myös* Erillinen ja yleinen.
- Yksityisomistus** — 6—11, 21.
- Yleinen** — *ks.* Erillinen ja yleinen, Yksityinen, erikoinen ja yleinen.
- Yleistys** — *ks.* Abstraktinen, Kohtaminen.
- Ymmärrys (äly)** — 101, 133, 134—135, 137, 160—162, 210, 241, 245, 251, 453.
- ja järki — *ks.* Järki ja ymmärrys.
- Pythagoraan filosofiassa — 210.
- Ks. myös* Ihmisymmärrys.
- Ympäristö** — *ks.* Elimistö ja ympäristö.

Ä

- Äly (järki)** — *ks.* Ajattelu.
- Äärellinen** — 86, 168—169, 172, 256.
- ja absoluuttinen — 168.
- ja ääretön — 89—92, 160—162, 183, 186, 216, 256, 403.
- ovat yhden ja saman maailman osia, askelmia — 86.
- Äärettömyys (ääretön)**
 - huono — 90—91, 177—178.
 - ja äärellinen — *ks.* Äärellinen ja ääretön.
 - matematiikassa päättämätön — 87, 95—96.
 - materian — 91.
- Ääri** — *ks.* Raja.

SISÄLTÖ

Esipuhe.....	IX
--------------	----

1895

MUISTIINPANOT MARXIN JA ENGELSIN TEOKSESTA	
»PYHÄ PERHE»	1—34

1903

F. OBERWEG. »LÄPILIEKKAUS FILOSOFIAN HISTORIASTA»	35
F. PAULSEN. »JOHDATUS FILOSOFIAAN»	36—38

1904

MERKINTÖ E. HAECKELIN KIRJOJEN »ELÄMÄN IHMEET» JA	
»MAAILMANARVOITUKSET» ARVOSTELUSTA	39

1909

MERKINNÖT SORBONNEN KIRJASTON LUONNONTIEDETTÄ JA	
FILOSOFIAA KOSKEVISTA TEOKSISTA	40—45
MUISTIINPANOT FEUERBACHIN KIRJASTA »LUENTOJA USKON-	
NON OLEMUKSESTA»	47—68

1914 — 1916

MUISTIINPANOT HEGELIN KIRJASTA »LOGIIKAN TIEDE»	69—195
Ensimmäisen painoksen alkulause	71
Toisen painoksen alkulause	73
Johdanto: Logiikan yleiskäsite	78
O p p i o l e m i s e s t ä	83—101
Mistä tiede on aloitettava?	83
Ensimmäinen jakso: Kvaliteetti (laatu)	85
Toinen jakso: Kvantiteetti (määrä)	94
Kolmas jakso: Mitta	97
O p p i o l e m u k s e s t ä	102—131
Ensimmäinen jakso: Olemus heijastumana itsessään	102
Toinen jakso: Ilmiö	118
Kolmas jakso: Todellisuus	124
S u b j e k t i i v i n e n l o g i i k k a e l i o p p i k ä s i t t e e s t ä	132—195
Käsitteestä yleensä	132
Ensimmäinen jakso: Subjektivisuus	140
Toinen jakso: Objektivisuus	148
Kolmas jakso: Idea	155
MERKINNÖT HEGELIN »LOGIIKKA» KOSKEVIEN TEOSTEN ARVOSTELUISTA	196—203
MUISTIINPANOT HEGELIN KIRJASTA »LUENTOJA FILOSOFIAN-HISTORIASTA»	205—258
Johdatus filosofian historiaan	207
XIII osa. Filosofian historian ensimmäinen osa	209—226
Joonialaisten filosofia	209
Pythagoras ja pythagoralaiset	209
Elealainen koulukunta	211
Herakleitoksen filosofia	219
Leukippos	222

Demokritos	224
Anaksagoraan filosofia	224
XIV osa. Filosofian historian toinen osa	227—256
Sofistien filosofia	227
Sokrateen filosofia	230
Sokraatikot	232
Platonin filosofia	234
Aristoteleen filosofia	237
Stoalaisten filosofia	245
Epikuroksen filosofia	245
Skeptikkojen filosofia	252
XV osa. Filosofian historian kolmas osa	257—258
Uusplatonikot	257
Hegel Platonin dialogeista	258
MUISTIINPANOT HEGELIN KIRJASTA »LUENTOJA HISTORIAN- FILOSOFIASTA»	259—269
Hegel maailmanhistoriasta	268
HEGELIN DIALEKTIIKAN (LOGIIKAN) JASENNYS. [<i>Pienen Logiikan (Ensyklopedian) sisällysluettelo</i>]	270—272
MUISTIINPANOT NOELIN KIRJASTA »HEGELIN LOGIIKKA»	273—278
ARVOSTELUSTA, JOKA KOSKEE J. PERRININ KIRJAA »TUT- KIELMA FYSIKAALISESTA KEMIASTA. PERIAATTEET»	279
PETER GENOFF. »FEUERBACHIN TIETO-OPPI JA METAFYSIIKKA»	280—283
PAUL VOLKMANN. »LUONNONTIETEIDEN TIETO-OPILLISET PE- RUSTEET»	284
MAX VERWORN. »BIOGENEETTINEN HYPOTEESI»	285—286
F. DANNEMANN. »MITEN MAAILMANKUVAMME ON SYNTYNYT»	287—288
LUDWIG DARMSTAEDTER. »LUONNONTIETEIDEN JA TEKNIIKAN HISTORIAN KÄSIKIRJA»	289

NAPOLEON. »AJATUKSIA»	290
ARTHUR ERICH HAAS. »HELLENISMIN HENKI NYKYAJAN FY- SIKASSA»	291
THEODOR LIPPS. »LUONNONTIEDE JA MAAILMANKATSOMUS»	292
MUISTIINPANOT LASSALLEN KIRJASTA »EFESOLAISEN HE- RAKLEITOS HÄMÄRÄN FILOSOFIA»	293—305
DIALEKTIIKASTA	307—315
MUISTIINPANOT ARISTOTELEEN KIRJASTA »METAFYSIIKKA»	317—325
MERKINTÖ FEUERBACHIN JA HEGELIN TEOSTEN NITEISTÄ	326
MUISTIINPANOT FEUERBACHIN KIRJASTA »LEIBNIZIN FILOSO- FIAN ESITTELYÄ, KEHITTELYÄ JA ARVOSTELUA»	327—337
TRI JOHANN PLENGE. »MARX JA HEGEL»	338—340
KIRJOJA KOSKEVIA MERKINTÖJÄ	341—345
F. Raab. »R. Avenariuksen filosofia»	341
Perrin. »Atomit»	341
Gideon Spicker. »Luonnontieteen suhteesta filosofiaan»	342
Hegel. »Fenomenologia»	342
Albrecht Rau. »Fr. Paulsen E. Haeckelistä»	343
E. Haeckel. »Jumala-luonto»	344
Uhde. »Feuerbach»	344
A. Zart. »Maailmankaikkeuden rakennuskiviä: atomit, molekyylit...»	344
Ruttmann. »Nykyaikaisen psykologian peruspäätel- mät»	345
Suter. »Richard Avenariuksen filosofia»	345

J. PLENGEN KIRJAA »MARX JA HEGEL» KOSKEVASTA ARVOSTELUSTA	346
R. B. PERRYIN KIRJAA »NYKYISET FILOSOFISET SUUNTAUKSET» KOSKEVASTA ARVOSTELUSTA	347
A. ALIOTTAN KIRJAA »IDEALISTINEN TAANTUMUS TIEDETTÄ VASTUSTAMASSA» KOSKEVASTA ARVOSTELUSTA.....	348
MACHIA KOSKEVISTA HILFERDINGIN LAUSUNNOISTA (KIRJASSA »FINANSSIPÄÄOMA»)	349

1908 — 1911

KIRJOIHIN TEHTYJÄ REUNAHUOMAUTUKSIA	351—484
G. V. Plehanov. »Marxilaisuuden peruskysymykset»	353—355
Abel Rey. »Nykyaikainen filosofia»	356—410
A. Deborin. »Dialektinen materialismi»	411—417
V. Shuljatiev. »Kapitalismin puolustus länsieurooppalaisessa filosofiassa. Descartesista E. Machiin»	418—433
G. V. Plehanov. »N. G. Tshernyshevski»	434—484
<i>Huomautuksia</i>	485—512
<i>V. I. Leninin siteeraaman ja mainitseman kirjallisuuden hakemisto</i>	513—530
<i>Nimihakemisto</i>	531—551
<i>Asiahakemisto</i>	552—580

KUVAT

V. I. Lenin.— 1917	XVI—1
Ensimmäinen sivu V. I. Leninin käsikirjoituksesta Muistiinpanot Marxin ja Engelsin teoksesta »Pyhä perhe».—1895	3
Sivu V. I. Leninin käsikirjoituksesta Muistiinpanot Feuerbachin kirjasta »Luentoja uskonnon olemuksesta».—1909	65
Hegelin kirjasta »Wissenschaft der Logik» (»Logiikan tie-de») tehtyjen muistiinpanojen ensimmäisen vihkon kansilehti.— Syyskuu — joulukuu 1914.	70—71

Sivu V. I. Leninin käsikirjoituksesta Muistiinpanot Hegelin kirjasta »Logiikan tiede».— Syyskuu—joulukuu 1914	182—183
Bernin kirjaston lukusali	294—295
V. I. Leninin käsikirjoitus »Dialektiikasta», alkusivu.— 1915	309
Sivu G. V. Plehanovin kirjasta »N. G. Tshernyshevski»	
V. I. Leninin tekemin merkinnöin	473

Suomentanut V. Bergman

LUKIJALLE

Kustannusliike Edistys pyytää lukijoita esittämään mielipiteensä tämän kirjan suomennoksen laadusta ja kirjan asusta. Kustannusliike on kiitollinen myös muista ehdotuksista ja toivomuksista.

Osoitteemme:

*Zubovski bulvar, 21
Moskova, Neuvostoliitto.*